

Møte tirsdag den 25. november kl. 14.55President: **Berit Brørby****Dagsorden** (nr. 8):

1. Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven)
(Innst. O. nr. 21 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 8 (2003-2004))
2. Innstilling fra sosialkomiteen om lov om endringer i lov om sosiale tjenester m.v. og lov om helsetjenesten i kommunene (rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning)
(Innst. O. nr. 14 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 55 (2002-2003))
3. Innstilling frå næringskomiteen om lov om endringer i patentloven og planteforedlerloven (gjennomføring av EUs patendirektiv i norsk rett mv.)
(Innst. O. nr. 22 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 86 (2002-2003))
4. Referat

Valg av settepresidenter

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det velges to settepresidenter for Odelstingets møte i dag – og anser det som vedtatt.

Presidenten ber om forslag på settepresidenter.

Ranveig Frøiland (A): Eg vil foreslå Sigvald Oppebøen Hansen og Grethe Fossli.

Presidenten: Sigvald Oppebøen Hansen og Grethe Fossli er foreslått som settepresidenter. – Andre forslag foreligger ikke, og Sigvald Oppebøen Hansen og Grethe Fossli anses enstemmig valgt som settepresidenter for Odelstingets møte i dag.

I og med at klokken nesten er 15, vil presidenten foreslå at møtet nå avbrytes, og at vi starter behandlingen av sakene på dagens kart kl. 18. – Det anses vedtatt.

Møtet hevet kl. 15.

Møte tirsdag den 25. november kl. 18President: **Berit Brørby**

Dagsorden:

Sakene på dagens kart (8):

Statsråd **Einar Steensnæs** overbrakte 3 kgl. proposisjoner (se under Referat).

Sak nr. 1

Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omformning, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) (Innst. O. nr. 21 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 8 (2003-2004))

Presidenten: Etter ønske fra energi- og miljøkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe.

Videre vil presidenten foreslå at det ikke gis anledning til replikker etter de enkelte innlegg, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Øivind Vaksdal (FrP) (ordfører for saken): Da det i denne saken foreligger en enstemmig innstilling fra komiteen, skal jeg ikke bruke så lang tid.

Dette lovforslaget begrunnes med behovet for en klargjøring av hjemmelen til å delegere myndighet utover de ordinære rammer i forbindelse med gjennomføring av strømrasjonerings tiltak. Regjeringen foreslår at man i tillegg innfører særskilt hjemmel for at rasjoneringsmyndigheten kan delegere myndighet til Kraftforsynings beredskapsorganisasjon.

Lovendringsforslaget har vært ute på høring i en rekke instanser, og høringsinstansenes syn er gjort kjent for komiteen. Som jeg sa innledningsvis, støttes lovendringen av en enstemmig komitee.

Den situasjonen vi hadde sist vinter, hvor vi så vidt unngikk rasjonerings tiltak, viste hvor sårbart også det norske forsyningssystemet er. Den situasjonen vi hadde, må imidlertid ikke være noen overraskelse for noen, da det gjennom mange år har kommet advarsler fra den fremste ekspertisen vi har på området, nemlig fra både Statnett og NVE, om at det stadig økende gapet mellom tilbud og etterspørsel på kraft fort kunne bringe oss i en kritisk situasjon. Når jeg selv og andre fra Fremskrittspartiet gjennom en årrekke har advart mot det samme fra denne talerstol, har vi åpenbart talt for døve ører.

Lite og ingenting er dessverre blitt gjort for å øke produksjonen og bedre kraftbalansen. Regjeringer og stortingsflertall har isteden gjennom mange år grepet aktivt inn i kraftmarkedet og hindret en nødvendig økning i kraftproduksjonen. En slik energipolitikk, eller rettere sagt manglende energipolitikk, er den direkte årsaken til den eksplosjonsartede utviklingen vi har hatt i strømpri-

sene, i tillegg til den risiko vi har for en utkopling og rasjonerings.

Jeg vil bare til slutt tilføye at det er meg komplett ubegripelig at en energistormakt som Norge, som nærmest flommer over av energi, har klart å rote det til for seg på denne måten.

Statsråd Einar Steensnæs: Regjeringens forslag om endringer i energiloven representerer nødvendige justeringer av energilovens regler for gjennomføring av rasjonerings. Behovet for endringene ble avdekket under den anstrengte kraftsituasjonen sist vinter.

Før jeg går nærmere inn på enkelte punkter i forslaget, vil jeg presisere at forslagene ikke innebærer endringer i reglene for når det vil være aktuelt å innføre rasjonerings. Forslaget klargjør derimot lovhjemmelen for å kunne delegerer myndighet til Kraftforsynings beredskapsorganisasjon, KBO, i forbindelse med gjennomføringen av rasjonerings. Jeg har hatt som utgangspunkt for forslaget hvor viktig det er at de konkrete beslutningene om rasjonerings skal tas på lokalt nivå, der problemene kjennes best.

KBO omfatter alle de enheter som forestår produksjon med tilhørende vassdragsregulering, overføring og distribusjon av elektrisk energi og fjernvarme etter energiloven. Alt i alt omfatter dette 200 selskaper. KBO er hierarkisk organisert, med kraftforsynings sentrale ledelse, kraftforsynings regionssjefer, kraftforsynings distriktssjefer og øvrige enheter, slik som vassdragsregulanter, kraftprodusenter og nettselskaper. Den sentrale ledelsen består av beredskapsmyndigheten, altså NVE, og systemansvarlig, altså Statnett. Kraftforsynings regionssjefer og distriktssjefer er statens representanter når de i henhold til gjeldende lov og forskrifter utøver sitt ansvar og sin oppgave. De administrative og operative systemene som kan håndtere en eventuell rasjonerings situasjon i regionale og lokale områder, er bygd opp i KBO.

Jeg vil understreke at det er de som står nær utfordringene, som har best lokalkunnskap, faglig innsikt og forutsetninger for å finne de samfunnsmessig riktige løsningene på kortest mulig tid, i tråd med det planverket som allerede foreligger. For å kunne gjennomføre en effektiv krisehåndtering er det derfor nødvendig å kunne delegere rasjoneringsmyndighet til å fatte nødvendige vedtak, knyttet til gjennomføring av KBO. Det er etter mitt syn meget viktig at det i denne forbindelse ikke hersker tvil om på hvilket rettslig grunnlag KBO eventuelt griper inn i kraftforsyningen.

Samtidig har det vært nødvendig for departementet å sørge for å effektivisere gjennomføringen av en eventuell rasjonerings. I proposisjonen legges det opp til at reglene om klager og omgjøring i forvaltningsloven ikke skal gjelde for enkeltvedtak truffet av rasjoneringsmyndigheten eller KBO i forbindelse med gjennomføringen av rasjonerings.

Dersom det i en eventuell krisesituasjon skulle bli nødvendig med rasjonerings, ville det lamme beslutningsapparatet dersom rasjoneringsmyndighetene først skulle

behandle klager på enkeltvedtak knyttet til den operative gjennomføringen.

Som ledd i en slik effektivisering av gjennomføring av rasjonering er det også forslag om å innføre overtredelsesgebyr ved brudd på reglene om rasjonering. De endringene av energiloven som Odelstinget i dag vedtar, vil gi det nødvendige verktøy for å kunne få til en effektiv gjennomføring av kraftrasjonering dersom vi skulle komme i en slik situasjon. Vi må selvfølgelig være forberedt på det verste, men vi får håpe på det beste.

S i g v a l d O p p e b ø e n H a n s e n hadde her teke over presidentplassen.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 1.

(Votering, sjå side 115)

S a k n r . 2

Innstilling fra sosialkomiteen om lov om endringer i lov om sosiale tjenester m.v. og lov om helsetjenesten i kommunene (rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming) (Innst. O. nr. 14 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 55 (2002-2003))

Presidenten: Etter ønske frå sosialkomiteen vil presidenten foreslå at debatten blir avgrensa til 1 time og 15 minutt, og at taletida blir fordelt slik på gruppene: Arbeidarpartiet 15 minutt, Høgre 15 minutt, Framstegspartiet 10 minutt, Sosialistisk Venstreparti 10 minutt, Kristeleg Folkeparti 10 minutt, Senterpartiet 5 minutt, Venstre 5 minutt og Kystpartiet 5 minutt.

Vidare vil presidenten foreslå at det blir gitt høve til replikkordskifte på inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av Regjeringa innanfor den fordelte taletida.

Vidare blir det foreslått at dei som måtte teikne seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Presidenten ser det som vedteke.

Representanten Heidi Sørensen talar på vegner av ordførar for saka, som er medlem av Lagtinget.

Heidi Sørensen (SV): På vegne av sakens ordfører, Sigbjørn Molvik, vil jeg legge fram innstilling fra sosialkomiteen om lov om endringer i lov om sosiale tjenester mv. og lov om helsetjenesten i kommunene (rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming).

Det fremmes i proposisjonen forslag om at sosialtjenesteloven kapittel 6A i hovedsak videreføres i et nytt og permanent regelverk – sosialtjenesteloven kapittel 4A.

Komiteen erkjenner at det i enkelte tilfeller kan være behov for å utøve tvang og makt i den kommunale pleie- og omsorgstjenesten overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming. Komiteen erkjenner videre at

spørsmålet inneholder mange dilemmaer både av etisk art og i forhold til spørsmålet om menneskeverd, menneskerettigheter og den enkeltes rettssikkerhet. Nettopp av slike årsaker er komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet, av den oppfatning at det er nødvendig med lov og regelverk som regulerer bruk av tvang og makt i de tilfeller der slik bruk er ansett som nødvendig. Flertallet støtter derfor departementets forslag om at sosialtjenesteloven kapittel 6A i hovedsak videreføres i et nytt og permanent regelverk, sosialtjenesteloven kapittel 4A. Jeg regner med at representantene fra Fremskrittspartiet vil redegjøre for sine standpunkter.

Når det gjelder erfaringer med sosialtjenesteloven kapittel 6A, viser komiteen til at Norge siden 1999 har hatt en midlertidig lov som regulerer bruk av tvang og makt. I denne perioden har en rådgivende gruppe, omtalt som Rådet, fulgt med i praktiseringen av loven. Komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet, registrerer med tilfredshet at alle som har uttalt seg om virkningen av gjeldende regelverk, uttaler at dette har virket positivt og har ført til redusert bruk av tvang. Flertallet er også fornøyd med at fylkesmennene gir uttrykk for at regelverket har bidratt til å sette fokus på andre tiltak enn bruk av tvang og makt.

Når det gjelder andre tiltak for å redusere bruken av tvang og makt, vil komiteen understreke at en høy kvalitet på det tilbudet den enkelte utviklingshemmede får, vil være av avgjørende betydning for behovet for bruk av tvang og makt. Komiteen vil i den sammenheng peke på at både kompetanseheving og økt ressurstilgang på kommunalt nivå vil være avgjørende for kvaliteten på det tilbudet som kan gis i framtiden.

Når det gjelder forholdet til menneskerettighetene, er komiteen opptatt av at lovregler som åpner adgang til å bruke tvang og makt overfor enkelte grupper, krever spesiell årvåkenhet, for å redusere risikoen for at loven i forhold til den enkelte bruker anvendes på en måte som krenker den enkeltes menneskeverd og menneskerettigheter. Komiteen viser til at Norge har påtatt seg klare forpliktelser i en slik sammenheng, bl.a. ved at Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er inkorporert i norsk lovverk.

Når det gjelder forholdet til annet regelverk, mener komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet og Senterpartiet, at det er behov for å få regelverk som regulerer bruken av tvang og makt for andre grupper enn psykisk utviklingshemmede. Flertallet viser i denne sammenheng til at det arbeides med en lov som regulerer bruk av tvang mv. overfor personer med demens. Flertallet mener likevel det er riktig å utrede videre spørsmålet om felles regelverk før en beslutning om et eventuelt felles regelverk tas.

Et annet flertall, som også inkluderer Senterpartiet, vil også understreke behovet for å regulere bruken av tvang for å gjennomføre medisinsk undersøkelse og behandling, herunder tannbehandling. Dette flertallet er av den oppfatning at det er behov for en bedre harmonisering av den kommunale helse- og sosiallovgivningen, og at det bør være et langsiktig mål å komme fram til én felles lov

som regulerer bruken av tvang og makt overfor ulike grupper som av ulike grunner ikke kan gi sitt samtykke.

Når det gjelder lovgivningen i de andre nordiske land, viser komiteen til at det er ulik rettstilstand i de nordiske land når det gjelder lovgivning som regulerer bruk av tvang og makt. Mens Sverige ikke har denne type lovgivning, har Danmark regler som ligner de norske, mens Finland vurderer å innføre slik lovregulering.

Når det gjelder selve lovforslaget, støtter komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet, forslagene i proposisjonen med hensyn til den gjeldende lovgivning som videreføres i den nye loven. Flertallet viser til at et solid flertall av høringsinstansene også er enige i dette. Flertallet vil likevel understreke at bruk av makt og tvang bare skal brukes i nødssituasjoner, der det er helt nødvendig for å hindre eller begrense vesentlig skade. Flertallet vil også sterkt understreke at alle andre tiltak skal være utprøvd før tvang eller makt blir tatt i bruk. Det må ikke bli slik at adgangen til å bruke tvang fører til redusert innsats for å bedre kvaliteten og omfanget av det omsorgstilbudet som gis til den enkelte psykisk utviklingshemmede. Flertallet viser til at bruk av tvang og makt i atferdsendrende tiltak ikke videreføres som eget grunnlag. Uttalelsene fra høringsinstansene spriker på dette punktet. Men ut fra en samlet vurdering vil flertallet støtte forslaget i proposisjonen om ikke å videreføre atferdsendrende tiltak som eget grunnlag, og viser bl.a. til høringsuttalelsen fra Norsk Forbund for Utviklingshemmede, hvor det heter:

«Erfaringer har vist at slik behandling ikke har den effekt man hadde håpet, og i ekstreme tilfeller går langt over lovens uttalte verdigrunnlag og forsvarlighetsnormer for akseptabel behandling.»

Flertallet mener derimot at det fortsatt bør være adgang til bruk av tvang i opplærings- og treningstiltak, men kun begrenset til de situasjoner der det er nødvendig for å dekke tjenestemottakerens grunnleggende behov for mat, påkledning, hvile, søvn, hygiene og personlig trygghet. Flertallet viser til at et flertall i Rådet anbefaler at det åpnes for bruk av tvang og makt, basert på samtykke fra tjenestemottaker over 16 år, og at det kan inngås avtaler med den eller de som har foreldreansvar, om bruk av tvang eller makt overfor barn under 16 år. Dette forslaget følges ikke opp i proposisjonen.

Komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet, vil ut fra en samlet vurdering si seg enig i departementets vurderinger og støtter forslaget om at det ikke åpnes for bruk av tvang basert på samtykke fra tjenestemottaker eller avtaler med foresatte for barn under 16 år. Flertallet viser til at departementet foreslår å myke opp kravet om at to tjenesteytere skal være til stede ved gjennomføringen av planlagte skadeavvergende tiltak og tiltak for å dekke tjenestemottakerens grunnleggende behov på en slik måte at dette kan fravikes dersom det «er til ugunst for tjenestemottakeren». Flertallet finner dette rimelig og støtter derfor forslaget.

Flertallet registrerer videre at det foreslås å sløyfe dagens utdanningskrav til den andre av de to tjenesteyterne. Flertallet støtter dette forslaget, men vil peke på at det

gjennom høringene i komiteen er uttrykt bekymringer for den dispensasjonspraksis som i dag utøves når det gjelder utdanningskrav. Flertallet er sterkt opptatt av at det må føres et godt og effektivt tilsyn med bruk av tvang og makt i pleiesektoren. For å sikre dette mener flertallet at det er nødvendig at fylkesmannen i tillegg til systemrettet tilsyn også må ha plikt til å føre stedlig tilsyn. Flertallet fremmer derfor bl.a. følgende forslag:

«I lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester skal § 2-6 første ledd nytt annet punktum lyde: Ved tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c skal det også føres stedlig tilsyn.»

Komiteen viser til at det i forbindelse med behandlingen av Ot.prp. nr. 54 for 2002-2003, Rusreform II, ble foretatt endringer som innebærer enkelte justeringer i proposisjonen. Komiteen er også gjort kjent med at det i proposisjonens lovforslag er en uriktig henvisning i § 2-6 tredje ledd, og at ordene «og drikke» ved en feil er falt ut av forslaget til § 4A-5 tredje ledd bokstav c. Komiteen fremmer på denne bakgrunn forslag i svar med dette.

Til slutt vil jeg anbefale komiteens flertallsinnstilling.

Gunn Olsen (A): Sjøl om sakens ordfører for behandlingen av Ot.prp. nr. 55 for 2002-2003 ikke sitter i Odelstinget, vil Arbeiderpartiet likevel benytte anledningen til å gi ros til saksordfører. Hele innstillingen bærer preg av et solid flertall for de holdninger som saksordfører har lagt til grunn i saken.

Når Odelstinget i dag behandler en sak som omhandler rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming, har en samlet komite erkjent at menneskeverd, menneskerettigheter og den enkeltes rettssikkerhet står sentralt. I dette spørsmålet vil man kunne stå overfor mange vanskelige utfordringer. Fordi dette er så vanskelig, mener vi at det er nødvendig med et lov- og regelverk som regulerer bruk av tvang og makt, og som komiteens flertall uttrykker det: «i de tilfeller der slik bruk er ansett som nødvendig».

For Arbeiderpartiet har det vært viktig å lytte til dem som har uttalt seg om virkningen av gjeldende lov- og regelverk. Det vises til at det har ført til mindre bruk av tvang, og ikke minst er det viktig at regelverket har bidratt til å fokusere på andre tiltak.

Vi er overbevist om at god kvalitet og generelt flere ressurser til hver enkelt utviklingshemmet, vil redusere behovet for bruk av tvang og makt, slik også representanten Heidi Sørensen var inne på i sitt innlegg. At kommunene får økt ressurstilgang, vil være avgjørende for den kvalitet som skal leveres på dette området. Kvalitet må være en uttalt målsetting for oss.

Vi må være opptatt av at lovregler som åpner adgang til å bruke makt og tvang overfor enkelte grupper, krever at vi følger ekstra godt med for at loven anvendes på en slik måte at den ikke krenker den enkeltes menneskeverd. Det er et sterkt flertall som deler departementets syn på at det foreliggende forslag til endring ikke vil medføre endring på dette punktet.

Under behandlingen av saken er det blitt synliggjort at flertallet i komiteen ser behovet for å få regelverk for bruk av makt og tvang også for andre grupper enn psykisk utviklingshemmede. Vi ser vel at vi står overfor noen av de samme utfordringene når det f.eks. gjelder demenspasienter. Likevel synes vi at det vil tjene saken å få utredet om vi bør ha et felles regelverk. Dette er en omfattende sak som krever behandling med stor respekt overfor de menneskene dette i framtida vil berøre.

Til slutt vil jeg nevne: Vi er fornøyd med at den midlertidige loven som har regulert bruk av tvang og makt, nå gjøres permanent. Men som flertallet er enig om, må vi følge utviklingen nøye her, og derfor ønsker vi en evaluering av lovens virkning etter tre år.

Beate Heieren Hundhammer (H): Bruk av tvang og makt overfor enkeltmennesker berører grunnleggende etiske og politiske spørsmål. Det har derfor vært nødvendig å foreta en svært grundig behandling av det foreliggende lovforslaget.

Det midlertidige regelverket ble grundig utredet og debattert i Stortinget, med særlig fokus på forholdet til menneskerettighetene. Praksisen med regelverket er nøye overvåket og evaluert. Regjeringens lovforslag får nå bred tilslutning i Stortinget, blant interesseorganisasjoner og i fagmiljøer.

Bakgrunnen for den brede oppslutningen om lovforslaget er de positive erfaringene med det midlertidige regelverket. Erfaringene viser redusert bruk av tvang og makt, økt fokus på brukernes integritet og styrket rettsikkerhet for den enkelte.

Ot.prp. nr. 55 for 2002-2003 dreier seg om den vanskelige avveiningen mellom respekt for den enkeltes integritet og selvbestemmelse på den ene siden, og samfunnets plikt til å ivareta dem som ikke kan dra omsorg for seg selv, på den andre. Tidligere var disse avveiningene overlatt til omsorgspersonalet alene. Gjennom det foreliggende lovforslaget har vi som politikere tatt ansvaret for å sette klare, restriktive rammer for myndighetsutøvelse overfor en sårbar gruppe.

Det er nettopp behovet for å beskytte de psykisk utviklingshemmede som er hovedgrunnen til at Norsk Forbund for Utviklingshemmede har vært en pådriver for en lovregulering på dette området. Når tjenestemottakernes egen interesseorganisasjon bad om et slikt regelverk, var det i erkjennelsen av at makt og tvang tidligere ble brukt i utstrakt grad. Det var et åpenbart behov for å begrense denne hverdagstvungen, ivareta brukernes rettigheter og styrke rettsikkerheten betydelig.

Til grunn for forslaget til nytt kapittel 4A i lov om sosiale tjenester ligger erkjennelsen av at bruk av tvang og makt i enkelte unntakstilfeller er helt nødvendig for å beskytte den enkelte tjenestemottaker eller andre fra vesentlig skade. Slik myndighetsutøvelse kan også være helt nødvendig for å sikre dekning av grunnleggende behov for hygiene, mat og hvile. For denne sårbare gruppen kan frihet fra tvang bli ensbetydende med en rett til å gå til grunne. Jeg er glad for at det er enighet om samfunnets plikt til å yte omsorg og beskyttelse overfor psykisk

utviklingshemmede. Samtidig gir jeg min tilslutning til Regjeringens restriktive linje for adgang til bruk av tvang. Det permanente regelverket innsnevrer adgangen til maktbruk i forhold til det midlertidige regelverket. Bruk av tvang og makt som ledd i atferdsendrende tiltak skal ikke lenger være tillatt. I denne sammenheng er hensynet til brukernes integritet tillagt avgjørende vekt.

En viktig årsak til redusert maktbruk er åpenbart økt fokus på faglig utvikling av alternative metoder. Det strenge kravet om at andre tiltak skal forsøkes før tvang iverksettes, har bidratt i positiv retning. Erfaringen viser at den fysiske tilretteleggelsen av en bolig kan ha betydning for graden av utfordrende atferd. Vektlegging av samhandling og kommunikasjon på tjenestemottakerens premisser er også viktig. Det samme gjelder kvaliteten på tjenestetilbudet. Samarbeidet mellom den kommunale sosialtjenesten og spesialisthelsetjenesten er sentralt for å sikre tjenester av høy kvalitet. Arbeidet for å begrense bruk av tvang og makt forutsetter gode fagfolk, som må løse dagliglivets utfordringer på dette området. Tjenesteytneres kompetanse og holdninger er avgjørende for at respekten for brukernes integritet ivaretas i praksis. Jeg vil berømme det arbeidet disse yrkesutøverne har gjort gjennom praktiseringen av kapittel 6A, som har vist så positive resultater for brukerne.

Da Fremskrittspartiet stemte mot det midlertidige regelverket på dette området, bemerket de:

«Dette medlem mener imidlertid at den høyverdige målsetningen departementet har satt seg, ikke kan oppnås ved det forslag til tvangsregulering som ligger i Ot.prp. nr. 58 (1994-95).»

Fremskrittspartiet tok heldigvis feil. Erfaringen viser at bruk av tvang er redusert og kommet inn i kontrollerte former, rettsikkerheten er styrket, og det er økt fokus på bruk av alternative metoder som fremmer respekten for brukerne. Når Fremskrittspartiet foreslår å oppheve loven, er ikke alternativet en situasjon uten tvang og makt overfor denne brukergruppen. Alternativet er en situasjon uten rettsikkerhet, ved at maktbruk foregår i lukkede rom og overlates til tjenesteutøverne alene uten innsyn og kontroll. Dette er heldigvis ikke en situasjon stortingsflertallet ønsker seg tilbake til. Vi skal imidlertid ikke slå oss til ro, men fortsette å ha et kritisk blikk på loven og dens praktisering.

John I. Alvheim (FrP) (komiteens leder): At en skal kunne redusere bruk av tvang og makt overfor psykisk utviklingshemmede ved å gjøre denne maktbruken lovlig, er for meg like uforståelig i dag som det var den gangen den midlertidige loven ble vedtatt. Det er heller ikke i denne innstillingen eller i proposisjonen dokumentert at det er mindre maktutøvelse overfor psykisk utviklingshemmede i dag enn tidligere. Jeg setter personlig et stort spørsmålstegn ved den evalueringen som foreligger fra et departementalt oppnevnt råd, som har evaluert bruken av tvang i henhold til lovverket. Dette rådet var sammensatt kun av personer som gikk inn for tvangsloven. Jeg registrerer imidlertid med tilfredshet at den foreliggende reviderte lov har lagt ned forbud mot atferdstera-

pipehandling. Det var også den type behandling som var mest grotesk før vi i det hele tatt fikk noen lovregulering.

Selv i den tid hvor loven nå har vært i virksomhet, har vi sett grove overgrep fra den såkalte atferdseksperisen, som med rette mer kan kalles overgrep enn behandling av spesielle pasienter innen denne omsorgen. All tidligere erfaring, også mens loven har vært i virksomhet, viser at der man har et tilstrekkelig antall personale med gode kvalifikasjoner, reduseres behovet for tvang av ulikt slag ganske radikalt. Det er altså langt viktigere etter min mening å satse på faglig god bemanning enn å tillate bruk av tvang og makt i denne omsorgen.

Praktiseringen av loven har så langt medført et kostbart byråkrati og har ikke løst de mest dagligdagse problemene, nemlig situasjoner som oppstår der og da, i øyeblikket. Det er slike situasjoner som er mest alminnelig, og det er der man må ha fagpersonell til å rydde opp på en skikkelig, god måte. Jeg synes i denne sammenheng at det er oppsiktsvekkende at det i proposisjonen legges opp til å redusere kravet til kompetanse og personell i forbindelse med gjennomføringen av tvangstiltak. Mer oppsiktsvekkende er det at flertallet i komiteen støtter dette, som etter min mening utelukkende må være begrunnet i økonomi – noe som selvfølgelig ikke sies i proposisjonen.

På vegne av Fremskrittspartiet må jeg gi uttrykk for stor skuffelse over at flertallet i komiteen i den foreliggende innstilling gir uttrykk for at man nærmest hilser med glede en lignende tvangslov overfor senildemente, som er annonsert fra departementets side. Å vedta en tvangslov overfor senildemente, kanskje de svakeste av de svake av våre pasientgrupper, gir meg assosiasjoner til samfunnssystemer jeg trodde vi for lengst hadde lagt vekk.

Dette landet har og vil fortsatt ha en økonomisk situasjon som gjør det mulig med menneskelig omsorg istedenfor teknisk/elektronisk omsorg og tvangsbruk.

Fremskrittspartiet vil også denne gangen stemme imot lovforslaget.

Per Steinar Osmundnes (KrF): Kristeleg Folkeparti erkjenner saman med eit klart fleirtal i komiteen at det i enkelte tilfelle kan vere behov for å utøve tvang og makt i den kommunale pleie- og omsorgstenesta overfor personar med psykisk utviklingshemming. Det er ut frå denne erkjenninga at Kristeleg Folkeparti meiner at det trengst eit lovverk som regulerer bruk av tvang og makt i dei tilfella der slik bruk blir sett på som nødvendig. Kristeleg Folkeparti støttar derfor departementet sitt forslag om at sosialtjenestelova kapittel 6A i hovudsak blir vidareført i eit nytt permanent regelverk.

Rådet som gav sin slutt rapport 11. juni 2002, konkluderte med at den mellombelse lova har bidrege til å betre kontroll med bruk av tvang og makt under tenesteutøving, høgare erkjenning av tenestemottakaren sin integritet og sjølvbestemming og redusert bruk av tvang i tenesteutøvinga. Denne utviklinga ser Kristeleg Folkeparti på som positiv. Kristeleg Folkeparti er tilfreds med at rådet og andre som har uttala seg om verknaden av

gjeldande regelverk, har uttala at det verkar positivt, og at bruken av tvang er redusert.

For Kristeleg Folkeparti er det eit mål å redusere bruken av tvang og makt. Ei lov som regulerer bruk av tvang og makt overfor enkelte personar med psykisk utviklingshemming inneheld mange dilemma, og det erkjenner Kristeleg Folkeparti. Eg vil i første rekkje peike på dilemma av etisk art og dilemma i forhold til spørsmålet knytt til menneskeverd og menneskerettar og den enkelte sin rettstryggleik. Kristeleg Folkeparti har likevel klart falle ned på at det er nødvendig å få ei slik lov permanent. Kristeleg Folkeparti understrekar at føremålet med ei slik lov er å avgrense og kontrollere eventuell nødvendig bruk av tvang og makt, og at andre tiltak av frivillig og positiv art skal vere prøvde ut først. For Kristeleg Folkeparti er det avgjerande at bruk av tvang og makt aldri må skje på grunn av eit mangelfullt eller utilfredsstillande omsorgstilbod.

Kristeleg Folkeparti meiner at kompetanseheving på kommunalt nivå er det mest sentrale verkemidlet i arbeidet med å betre tenestetilbodet til den aktuelle brukargruppa. Kristeleg Folkeparti understrekar at høg kvalitet på tilbodet er avgjerande for å redusere behovet for bruk av tvang og makt.

Ei anna erfaring som er gjord i perioden med den mellombelse lova, er dei mange dispensasjonane frå dei utdanningskrava som lova stiller. Kristeleg Folkeparti er bekymra for at ein slik dispensasjonspraksis kan bidra til å svekkje rettstryggleiken for tenestemottakarane. Kristeleg Folkeparti meiner derfor at det er viktig at ein følgjer nøye med i utviklinga av dispensasjonspraksisen.

Komiteens fleirtal, der også Kristeleg Folkeparti inngår, meiner at det er behov for å få eit regelverk som regulerer bruken av tvang og makt for andre grupper enn psykisk utviklingshemma. Fleirtalet viser i komiteinnstillinga til at det vert arbeidd med ei lov som regulerer bruken av tvang mv. overfor personar med demens. Kristeleg Folkeparti meiner at problemstillingane knytte til bruk av tvang overfor desse to gruppene langt på veg er dei same. Vi meiner likevel at det er riktig å greie ut denne problemstillinga vidare og sjå på spørsmål om felles regelverk før avgjerda om eit eventuelt felles regelverk vert teken.

Ola D. Gløtvold (Sp): Senterpartiet var svært skeptisk til det første lovutkastet som kom når det gjaldt bruk av makt og tvang overfor personer med psykisk utviklingshemming. Dette lovutkastet ble da også sendt tilbake til regjeringen av sosialkomiteen den gang.

Jeg vil understreke at hensikten med et slikt lovverk som det vi behandler nå, må være å begrense og kontrollere eventuell bruk av makt og tvang, og at alle andre tiltak av frivillig og positiv art skal være prøvd først. Videre må bruk av makt og tvang aldri skje på grunn av et mangelfullt og utilfredsstillende omsorgstilbud. Det er veldig viktig at kvaliteten på omsorgen – pleie, stell og omgivelser – er av en slik karakter at en ikke provoserer fram vanskelig oppførsel.

Jeg er i dag imidlertid tilfreds med at det som ble utformet i sosialloven kapittel 6A, har disse grunnholdningene i seg, at en nå ser at en har bedre kontroll med bruk av makt og tvang, og at antall tilfeller av bruk av makt og tvang ser ut til å gå ned etter de registreringer som er gjort. Skal vi opprettholde og utvikle et samfunn der enkeltmenneskets ukrenkelighet og samfunnets omsorgsetikk blir ivaretatt og praktisert på en forsvarlig måte, må loven og retningslinjene ha et slikt klart og restriktivt utgangspunkt. Samfunnets ansvar i forhold til menneskeverd og rettigheter overfor enkeltmennesker er svært viktig hvis vi ønsker å ha et samfunn der vi skal ta vare på respekten for den enkelte. Det er også viktig at Norge har et skikkelig forhold til internasjonale menneskerettigheter og konvensjoner som vi har forpliktet oss til gjennom å underskrive disse.

Vi merker oss at departementet arbeider med et lovgrunnlag for bruk av tvang overfor personer med demens. Vi vil understreke at det er stor ulikhet mellom disse to brukergruppene, og at utviklet atferd og livsførsel i størst mulig grad må respekteres og aksepteres uansett hvilken brukergruppe det gjelder. Det går jo også bl.a. på det som andre har vært inne på her, at vi nå har fått vekk at det skal være lov å bruke makt og tvang i forhold til atferdsterapi. Vi er svært skeptiske til å bruke tvang og makt overfor tilvent atferd og livsførsel som forsøk på å rehabilitere og endre enkeltpersoners måte å opptre på. Vi ser imidlertid at det i spesielle situasjoner, f.eks. ved medisinske undersøkelser og medisinsk behandling, kan være behov for et regelverk i de tilfeller hvor en må bruke en form for makt eller tvang overfor ulike personer og grupper som av forskjellige årsaker ikke kan gi sitt samtykke.

Det er viktig at en har et godt tilbud til alle som trenger pleie og omsorg, og at tilbudet skal være slik at man ikke skal bruke tvang og makt for at folk skal kunne få sine daglige behov dekket. Det er videre viktig at det i dette tilbudet er kompetanse hos tjenesteyterne, slik at en vet at kvaliteten er best mulig. Det er derfor grunn til å understreke at disse forholdene som denne loven tar opp i seg, kommer inn i opplæringsammenheng og i videreutdanning av personell, slik at folk er klar over hvordan man skal opptre og hvordan et best mulig tjenestetilbud skal være. Vi er veldig glad for at Regjeringen har foreslått ikke å videreføre atferdsendrede tiltak skal kunne være grunnlag for bruk av makt og tvang.

Jeg vil også påpeke to–tre andre ting som vi har sett på i forbindelse med loven, bl.a. gjelder det forholdet til at tjenestemottaker selv skal kunne gi samtykke til avtale om bruk av makt og tvang. Vi mener at det er riktig at man ikke inngår en slik samtykkeavtale, og at heller ikke foresatte skal kunne gjøre det. Vi er også klar over at det er så mye alvor forbundet med denne loven at den bør følges nøye, og at man får en grundig erfarings- og forskningsbasert evaluering. Vi ønsker at man skal ta opp igjen en debatt om denne loven om tre år.

Statsråd Ingjerd Schou: I enkelte unntakstilfeller er det nødvendig å bruke tvang og makt i omsorgen overfor

personer med psykisk utviklingshemming. Det er ikke ønskelig med omfattende bruk av tvang og makt, men i enkelte tilfeller kan det dessverre være nødvendig. Dette er også bakgrunnen for at vi fra 1. januar 1999 har hatt regler om rettigheter for og begrensning og kontroll med bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming. Formålet med disse reglene har ikke vært å åpne opp for bruk av tvang, men tvert imot å forebygge og begrense bruk av tvang og makt så langt som mulig. I tillegg har formålet vært å få kontroll på den tvangen som er nødvendig.

Gjeldende regler i sosialtjenesteloven kapittel 6A har en lang forhistorie. Lovforslaget ble vedtatt i juli 1996, etter flere endringer og tilføyelser under stortingsbehandlingen. Det ble bl.a. bestemt at en rådgivende gruppe skulle følge med i praktiseringen av reglene og vurdere praksis i forhold til rettssikkerhetsspørsmål og den faglige utviklingen. I tillegg ble det bestemt at reglene skulle ha en tidsavgrenset varighet på tre år fra ikrafttredelsen.

Stortinget bad også Regjeringen legge frem en stortingsmelding om retningslinjer for praktiseringen av reglene og hovedinnhold i forskriftene før reglene skulle tre i kraft. Stortingsmelding om dette ble fremmet i 1998, og reglene trådte i kraft 1. januar 1999. I april 2001 ble det foreslått at virketiden for sosialtjenesteloven kapittel 6A skulle forlenges med to år, frem til 31. desember 2003, og at rådets funksjonstid skulle forlenges med et halvt år, frem til 1. juli 2002. Disse forslagene ble etter tilråding fra rådet fremmet i Ot.prp. nr. 62 for 2000-2001, og ble vedtatt av Stortinget i juni 2001.

Lovforslaget som vi behandler i dag, er i all hovedsak en videreføring av dagens midlertidige regler. De fleste foreslåtte endringene er strukturelle endringer og forenklinger. Hovedvilkårene for bruk av tvang og makt foreslås videreført, slik at tiltakene bare kan brukes for å hindre eller begrense vesentlig skade. Det er også presisert at andre løsninger enn bruk av tvang eller makt alltid skal være prøvd først. Tvang og makt skal altså ikke være første utvei, men siste. Atferdsendrende tiltak er også foreslått sløyfet som egen kategori. Dette er også i samsvar med forslag fra rådet.

Fylkesmennene har i sine årsrapporter vist til at regelverket har bidratt til å sette fokus på andre tiltak enn bruk av tvang eller makt. Rådet har konkludert med at reglene har bidratt til bedre kontroll med bruk av tvang og makt under tjenesteutøvelsen, høyere erkjennelse av tjenestemottakerens rett til respekt for sin integritet og selvbestemmelsesrett og redusert bruk av tvang i tjenesteutøvelsen. Rådet har på denne bakgrunn tilrådd at et nytt regelverk bør etterfølge sosialtjenesteloven kapittel 6A.

Jeg er glad for at de som har uttalt seg om virkningene av gjeldende regelverk, uttaler at det har virket i tråd med intensjonene og ført til redusert bruk av tvang. Jeg er også fornøyd med at fylkesmennene har vist til at reglene har bidratt til at fokus settes på andre tiltak enn bruk av tvang og makt. Det er nettopp det som også har vært poenget, at vi klarer å redusere bruken av tvang og makt, at vi styrker rettssikkerheten til den enkelte, og at vi har et regelverk som øker kunnskapen om og bevisstheten

(Statsråd Schou)

rundt andre tiltak enn de som går på tvang og makt. Vårt fokus må gå utover dette.

En annen erfaring med loven er at det er gitt mange dispensasjoner fra de utdanningskrav som loven stiller. Dette forutsetter at vi følger nøye med i utviklingen av dispensasjonspraksisen fremover. Det er fortsatt behov for å bedre kompetansen hos de ansatte og dermed også kvaliteten på tilbudet til de psykisk utviklingshemmede i kommunene. Det vil fortsatt være viktig med et nært og godt samarbeid mellom kommunene og habiliteringstjenesten.

Jeg merker meg at det i all hovedsak er stor tverrpolitisk enighet i Stortinget om de forslagene Regjeringen har fremmet. Det er jeg glad for.

Jeg vil slutte med å si at jeg ser det som positivt at de midlertidige reglene som har virket i fem år, nå avløses av et regelverk som ikke gis tidsbegrenset varighet. Det betyr imidlertid ikke at vi ikke skal følge godt med fremover. Det skal vi gjøre. I proposisjonen er det lagt vekt på at det må sikres en grundig evaluering av de nye reglene og praktiseringen av dem. Jeg har merket meg at flertallet i sosialkomiteen har bedt om en grundig erfarings- og forskningsbasert evaluering etter at reglene har virket i tre år. En slik evaluering vil bli satt i gang.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Heidi Sørensen (SV): Flertallet har i sine merknader uttrykt bekymring for den dispensasjonspraksis som i dag utøves når det gjelder utdanningskrav til tjenesteutøver.

Når det nå bare skal stilles utdanningskrav til den ene av tjenesteutøverne, hva har statsråden tenkt å gjøre for å stramme inn den relativt liberale dispensasjonspraksisen som har vært på området?

Statsråd Ingjerd Schou: Det er viktig både for rettsikkerheten og hensynet til de psykisk utviklingshemmede at tjenesteutøverne har kompetanse av en slik karakter at vi kan være trygge på at de faktisk får den beste tjenesten.

Oppfølgingen når det gjelder tilsyn av fylkesmennene – det at en skal ha både et systemisk og et stedlig tilsyn – vil være viktig. Det er også viktig å ha oppmerksomhet rettet mot kompetansen til de øvrige tjenesteutøverne.

I tillegg setter vi i gang en evaluering nå, som vi skal se på etter tre år.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 2.

(Votering, sjå side 116)

S a k n r . 3

Innstilling frå næringskomiteen om lov om endringer i patentloven og planteforedlerloven (gjennomføring av EUs patentdirektiv i norsk rett mv.) (Innst. O. nr. 22 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 86 (2002-2003))

Presidenten: Etter ønske frå næringskomiteen vil presidenten foreslå at taletida blir avgrensa til 5 minutt til kvar gruppe.

Vidare vil presidenten foreslå at det blir gjeve anledning til tre replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av Regjeringa, innanfor den fordelte taletida.

Vidare vil presidenten foreslå at dei som måtte teikne seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Olav Akselsen (A) (leiar av komiteen og ordførar for saka): Den saka me behandlar i dag, er eit resultat av at Stortinget i vår vedtok å innlemma patentdirektivet i EØS-avtalen. Forslaget frå Regjeringa til endringar i patentlova og planteforedlarlova er ei oppfølging av det vedtaket.

Det burde i dag ikkje vera nokon grunn til å ta opp att diskusjonen om om vedtaket i vår var rett eller ikkje. Men eg vil likevel på eit generelt grunnlag hevda at det er betre å lovregulera eit område enn berre å overlata til dei sterkaste aktørane å definera kva som skal vera gjeldande praksis på området. Særleg gjeld dette område som har store kommersielle verdiar, og der multinasjonale selskap kan tura fram, t.d. overfor land i den tredje verda.

Det er sjølvstykkt slik at når eit land skal implementera eit EU-direktiv, finst det eit visst rom for tolkingar av på kva måte dette skal skje. Slik er det òg med patentdirektivet. Eg er veldig glad for at Regjeringa har valt å leggja seg på ei restriktiv tolking når det gjeld gjennomføringa av EUs patentdirektiv i norsk rett. Heile komiteen støttar ei slik restriktiv linje.

I behandlinga av denne saka har det vore ein del skriftleg kommunikasjon mellom komiteen og Justisdepartementet. Denne kommunikasjonen viser etter mitt syn at Regjeringas forslag varetok og mogleggjer det ønsket Regjeringa og Stortinget har om ei restriktiv handheving av direktivet i norsk rett. Her vil det sjølvstykkt vera ei konkret vurdering i kvar enkelt sak av kva som er restriktivt. Den vurderinga er det Patentstyret som må føreta, på same måten som det føretar slike vurderingar i dag. Men eg kjenner meg sikker på at styret her vil følgja opp ønsket frå Regjeringa og Stortinget.

Dette direktivet har vore omdiskutert både i Noreg og i ein del EU-land. Eitt av dei ankepunkta som har vore reist mot direktivet, er at det i liten grad varetok u-landas rettar til å verna om egne genressursar. Til det er det å seia at desse landa sjølve kan regulera slike spørsmål i eiga lovgjeving. Frå Arbeidarpartiet si side vil me likevel be Regjeringa om at ein i dei internasjonale forhandlingane eller på andre område der ein deltek internasjonalt, bidreg til å støtta det behovet som u-landa har for å verna om egne interesser.

Ei av dei mest spesielle sidene ved denne saka er at ein del av Regjeringa, med statsministeren i spissen, har valt å ta dissens mot Regjeringas eigen politikk. Dette har kanskje ei viktig indremedisinsk betydning, men har inga reell betydning her i dag. Realiteten er at mindreta-

let i Regjeringa har gambla på og rekna med at Arbeiderpartiet og Framstegspartiet skulle sørgja for at Regjeringa sin politikk gjekk gjennom her i salen. Eg må innrømme at eg synest det er ei lite ærerik åtferd, og eg kjenner at eit sitat frå Peer Gynt er nokså beskrivande for det som mindretalet i Regjeringa, representantane frå Kristeleg Folkeparti og Venstre, har gjort, nemleg:

«Jeg faar vel følge Dem paa Færden, –/men protesterer for Alverden.»

Med det anbefaler eg innstillinga frå komiteen.

Ivar Kristiansen (H): La meg først innledningsvis bare slå fast at fra Høyres side følger vi store deler av det resonnementet og det arbeidet som saksordføreren har nedlagt i denne saken.

Den store debatten om implementeringen av EUs patentdirektiv gjorde vi oss ferdige med i vår, og det som denne saken først og fremst handler om, er forslag til endringer i patentloven og i planteforedlerloven for å gjennomføre patentdirektivet i norsk rett. Dette dreier seg først og fremst om å få på plass forslag om avbøtende tiltak, for å ta høyde for eventuelle uforutsette bivirkninger som følge av direktivet. Det er også som følge av implementeringen av direktivet at departementet foreslår å gjennomføre patentdirektivets bestemmelser i patentloven framfor gjennom en egen særlov om patentering av bioteknologiske oppfinnelser.

Patentdirektivet innebærer ikke som sådan en harmonisering av norsk lovgivning når det gjelder de alminnelige vilkår for å få patent, men jeg føler at det i veldig stor grad er enighet i denne saken. Man konkluderer forskjellig, men jeg tror en hel komité står bak ønsket om å ivareta en restriktiv tolkning av EUs patentdirektiv, og man understreker på nytt at man legger seg på en streng praktisering på linje med den strengeste praksis vi finner i EUs medlemsland. Dette viser også at Regjeringen følger opp vedtaket om implementering av patentdirektivet som forutsatt, og det er, tror jeg, hele Stortinget tilfreds med.

Jeg tror også det er viktig å understreke at det i denne saken selvfølgelig er noen som prøver å mane frem de potensielle ulemper som ligger rundt implementeringen av direktivet. Jeg tror det er all grunn til å konsentrere seg om de mange fordeler patentdirektivet kommer til å innebære for norsk bioteknologinæring. Jeg er ganske sikker på at et unisont miljø i Norge hilser implementeringen og gjennomføringen hjertelig velkommen, også når det gjelder det vedtaket som Stortinget kommer til å fatte i dag.

Til slutt: Det er vel knapt ukjent for noen at dette var den eneste saken i Sem-erklæringen der det var dissens. At regjeringspartiene i denne saken, som den eneste saken hittil og sannsynligvis i fireårsperioden, skiller lag, er i det hele tatt heller ikke egnet til å vekke oppsikt. Når saksordfører bruker begrep som at en del av Regjeringen har «gambla» med at man fra Regjeringens side får majoritet i salen i dag med støtte fra Arbeiderpartiet, er ikke dette, sett fra vår side, i nærheten av en rettferdiggjøring av ordet «gambling». Det skulle sannelig bare mangle at

ikke Arbeiderpartiet fortsatt skulle mene det samme som de gjorde i vår i denne saken. Men jeg føler at også denne saken får en lykkelig slutt.

G r e t h e F o s s l i hadde her overtatt presidentplassen.

Øystein Hedstrøm (FrP): Fremskrittspartiet støttet forslaget om å innlemme patentdirektivet i norsk rett først og fremst fordi det støtter opp om en utvikling som gir oss bedre muligheter til å kurere sykdommer og forske frem bedre velferd og livskvalitet.

Vi ser helt klart at det kan reises prinsipielle argumenter mot dette direktivet. Derfor er det sentralt at myndighetene har en viktig rolle fremover ved å påse at de etiske og prinsipielle forhold knyttet til sentrale problemstillinger blir tilstrekkelig ivaretatt. Å sørge for dette vil være et løpende tilsynsarbeid som myndighetene må følge opp i de kommende år. Det er god grunn til å tro at også myndighetene i EU vil bidra til å sikre strenge rammer rundt utøvelsen av dette direktivet.

Bioteknologi blir regnet for å være et av de næringsområdene i fremtiden som vil ha det største potensialet for verdiskaping. Derfor er det viktig at Norge følger med i denne utviklingen, og at norske bedrifter sikres tilnærmet like konkurransevilkår med dem som er våre viktigste handelspartnere, og at dette gjenspeiler seg i lovgivningen ved implementeringen av direktivet i norsk rett. Utviklingen i legemiddelbransjen går raskt, og de land som har et antall større og hurtigvoksende bedrifter innenfor bransjen, er ofte land med betydelig økonomisk vekst, og som dermed sikrer solide bedrifter og arbeidsplasser. Norge har muligheter for å spille en rolle innenfor denne bransjen hvis forholdene legges til rette for det.

En samlet komite er enig i at det må legges en restriktiv tolkning til grunn når patentdirektivet skal innlemmes i norsk rett innenfor det handlingsrom som foreligger. Det har vært fokusert på mulighetene for dette knyttet til kravene om oppfinneshøyde og -bredde når det gjelder naturlig forekommende materiale. Angående oppfinneshøyde er det riktig med strenge krav for å få patent, og at man må over en viss terskel for å få det innvilget. Enkelte av de patenter som har blitt mest kritisert internasjonalt, har blitt opphevet fordi de ikke har oppfylt kravet til oppfinneshøyde. Kravet har blitt strengere praktisert i Europa enn i USA, som nå nylig har strammet inn sine retningslinjer.

Det er viktig at Regjeringen tar hensyn til problemstillinger knyttet til oppfinneshøyde ved gjennomføringen av patentdirektivet i norsk rett. Det samme gjelder oppfinnens bredde eller omfang, hvor det må legges opp til en hensiktsmessig balanse mellom eneretten til kommersiell utnyttelse og hensynet til andre interesser eller aktører, f.eks. innenfor forskning og utvikling.

Etter en høring i komiteen med representanter fra Fridtjof Nansens Institutt har Justisdepartementet vurdert synspunkter og uttalelser fra instituttet. Fremskrittspartiet sier seg enig i de kommentarer og vurderinger departe-

mentet gjør når det gjelder de problemstillinger som reises, og som knytter seg til lovforslaget.

Åsa Elvik (SV): Fordi patentdirektivet ikkje harmoniserer gjeldande patentrett, er ikkje behandlinga i dag ein omkamp om patentdirektivet i seg sjølv. Dei alminnelege vilkåra for å få patent – krav til nyheit, oppfinningshøgde og industriell nytte – skal framleis regulerast av nasjonal rett. Vi har derfor eit visst handlingsrom i implementeringa av direktivet i norsk rett.

Men direktivet er og har vore kontroversielt fordi motstridande omsyn, som næringsutvikling, forskning og globale ressurs- og fordelingsproblema har stått mot kvarandre. Vi har derfor lagt ned ein del arbeid i implementeringa i norsk rett, og vi har hatt ein del kommentarar og endringsforslag til det framlagde lovutkastet. Dei enkelte tinga går fram av merknadene våre. Vi kommenterer korleis vi meiner at den etiske nemnda skal fungere. Vi seier litt om fristar for å komme med innvendingar til eit patent. Vi kommenterer også høvet til å pålegge gebyr for innvendingar som er leverte innan fristen. Eg skal ikkje kommentere dette nærare i innlegget mitt, det går fram av merknadene våre i komiteen. Eg skal heller bruke tida mi til å snakke om dei vanskelege spørsmåla.

Eg finn grunn til å presisere at komiteen seier at vi ønskjer at Noreg skal ha ein restriktiv praksis i forhold til patentering av biologisk materiale. Det er ikkje slik at næringslivet nødvendigvis er tent med ei liberal praktisering av patentkrava. Også frå eit næringsperspektiv er det eit poeng at patentsystemet balanserer ulike omsyn. For breie patent er ikkje ein god ting, heller ikkje for næringslivet. Dette gir spesielle utfordringar i forhold til patentering av planter og dyr.

Målsetjinga med patentsystemet er at oppfinnaren skal få ein eksklusiv rett til den oppfinninga han har gjort – verken meir eller mindre. Det er både i samfunnets og i den enkelte næringsdrivandes interesse at patentkravet dekkjer det nye i oppfinninga så godt og så presist som mogleg. Det er dette vi har jobba litt med.

Vi foreslår at ein ved utforminga av patentkrav knytt til naturleg førekommande materiale, skal leggje til grunn ein streng praksis ut frå intensjonen om at patenta ikkje skal vere breiare enn det som kan tilskrivast oppfinninga.

Utforminga av patentkravet bestemmer kva som blir omfatta av den kommersielle eineretten som oppfinnaren får. Derfor er det så viktig at dette blir regulert i kravet og ikkje berre i den generelle søknaden. Vi har derfor foreslått ei konkret endring av lovteksten på dette punktet. Vi foreslår at ein skal ta inn i patentkravet kva som er det nye i den patenterte oppfinninga, og vidare kva i oppfinninga som har tilstrekkeleg oppfinningshøgde til å bli verna av eit patent.

Vi har òg konsentrert oss om at Noreg gjennom Konvensjonen om biologisk mangfald har forplikta seg til å ta omsyn også til fordelingsproblema og miljøeffektar av immaterielle eigedomsrettar. Dette er eit vanskeleg spørsmål internasjonalt.

Etter Biodiversitetskonvensjonen har det landet som leverer genressursane, krav på del av utbyttet ved utnyttinga av materialet. Patentdirektivet stiller ingen krav om å gi slike opplysningar om leverandør eller opphavsland for det genetiske materialet, men presiserer tvert imot at det ikkje skal ha noko å seie for handsaminga av søknaden eller for om patentet er gyldig, om det er gitt rette opplysningar om opphavsstad for det biologiske materialet. Dette kan derfor ikkje gjerast til vilkår for å få patent i nasjonal rett, men, som Regjeringa har funne ut, det kan gjerast straffbart å ikkje gi opplysningar. Regjeringa har derfor foreslått at patentsøklar skal kunne straffast i samsvar med straffeloven § 166 ved manglande opplysningar om kvar det genetiske materialet er henta frå.

Korrespondansen mellom departementet og komiteen er grunnlaget for at vi har foreslått at dette i staden skal regulerast som ein eigen paragraf i patentloven. Og vi er sikre på at det kanskje vil vere ei meir treffsikker føresegn.

Vi har også foreslått at opplysningsplikta skal omfatte at oppfinnaren skal leggje fram ein avtale om overføring av ein del av sitt overskot til den som har levert eller er opphavsland for materialet, eller kan dokumentere korfor det ikkje ligg føre ein slik avtale, om det ikkje gjer det. Dette vil etter vår meining vere eit godt verkemiddel for å nå målsetjinga i Konvensjonen om biologisk mangfald.

Ved å krevje dokumentasjon av ein slik avtale gjer vi oss sjølv betre i stand til å nå dei måla som vi har forplikta oss internasjonalt til å følgje.

Lat meg til slutt seie at eg trur ikkje SV og Senterpartiets endringsforslag er ein føresetnad for ei streng praktisering. Eg set pris på det som er sagt tidlegare om at Stortinget ønskjer ein streng praksis i forhold til patentdirektivet.

Eg tek opp dei forslaga eg har vist til.

Presidenten: Representanten Åsa Elvik har tatt opp de forslag hun har referert til.

Olaf Gjedrem (KrF): I vår behandling av patentdirektivet – ei sak som Kristeleg Folkeparti i mange år har hatt prinsipielle og grunnleggjande etiske innvendingar mot, og som òg Venstre og Kristeleg Folkeparti hadde eit eige atterhald mot i samband med Sem-erklæringa. Me gav no i vår sterke ytringar for desse innvendingane i våre innspel her i Stortinget, samtidig som Kristeleg Folkeparti og Venstres medlemmer i Regjeringa tok dissens i denne saka. Dissensen var grunngeven ut frå etiske innvendingar, omsynet til det biologiske mangfaldet og omsynet til utviklingslandas moglegheit for utnytting av egne genressursar.

Det som er viktig for Kristeleg Folkeparti når det likevel er eit fleirtal både i regjering og storting for patentdirektivet, er at ein legg til grunn ei mest mogleg restriktiv praktisering av dette direktivet i tråd med tidlegare praksis. Derfor har me inngått i fleirtalet for den odelstingsproposisjonen som me behandlar her i dag – om gjennomføring av EUs patentdirektiv i norsk rett. I denne

saka er det heilt klart at me ynskjer å påverka for å avgrensa praksis.

Høyringsinstansane er einige om at det er viktig å unngå ei liberal praktisering av patenteringsvilkåra, sjølv om det er noko meir uklart kor restriktivt dei meiner at patenteringspraksisen bør vera. Me meiner den bør vera så restriktiv som mogleg innanfor dei rammene som er gjevne. Me må utnytta det handlingsrommet me trass i alt har, og finn det derfor fornuftig at departementet foreslår at Patentstyret blir lagt på line med myndigheitene i dei mest restriktive EU-landa. Kristeleg Folkeparti finn det både logisk og føremålstenleg at den internasjonale utviklinga går i retning av eit meir kritisk syn på kva for nyvinningar på bioteknologiområdet som ein bør gje patentvern og på omfanget av vernet.

Det er føremålstenleg at òg Konkurransetilsynet bør få moglegheit til å gje tvangslisens i tillegg til domstolane, slik at saker om tvangslisens då kan bli avgjorde raskare og billigare enn ved domstolsbehandling.

Me er einige om at det vil bli lettare å kontrollere om genressursane er innhenta i samsvar med nasjonale reglar om samtykke dersom patentsøkjjar opplyser om leverandørland.

Kristeleg Folkeparti er einig i at ein bør synleggjera og støtta opp om prinsippet om at ein sjølv skal rå over eigen lekam.

At Patentstyret skal kunna rådføra seg med ei etisk nemnd i forhold til vurderinga av om ei oppfinning strir mot føresegnar om offentleg orden eller moral, synest me er svært føremålstenleg. Det er ikkje tvil om at dette vil gje eit betre avgjerdsgrunnlag og styrkja saksopplysningane i sakene dette styret har til behandling.

Høyringsinstansane viste at det er delte oppfatningar om om klagefristen bør utvidast. Me er einige med departementet i at ein utvida klagerett vil gjera det enklare og billigare å angripa patent som strir mot føresegnene om offentleg orden eller moral, og at dette blir ståande i patentregisteret.

Me i Kristeleg Folkeparti sluttar oss til forslaget om at gardbrukarar ikkje skal betala eige vederlag for bruk av patentverna formeringsmateriale frå dyr i samsvar med landbruksunntaket. Me støttar òg opp under ei harmonisering av regelverket, jf. patentsamarbeidskonvensjonen som patentlova byggjer på, slik at den generelle fristen for å be om at ein internasjonal patentsøknad skal gjelde i Noreg, blir utvida frå 20 månader til 31 månader, tilsvarende dei andre nordiske landa.

Til slutt: For Kristeleg Folkeparti er den internasjonale utviklinga, med til dels strenge fortolkingar og restriksjonar i praktiseringa av patentdirektivet, svært positiv, og me føler òg at våre standpunkt og argument så absolutt har verdi og betydning. Derneft er det av verdi for oss at me er med på å påverka den praktiseringa som dette får i norsk lov, påverka i internasjonale fora og elles setja etiske, miljømessige og u-landsmessige omsyn på den politiske dagsordenen.

Odd Roger Enoksen (Sp): Senterpartiet var mot Stortingets beslutning om å akseptere patentdirektivet da

det ble behandlet i vår. Senterpartiets holdning er basert på det etisk betenkelige i at direktivet gjennom patentering gir enerett på levende materiale. Vi kunne selvsagt ha gjentatt debatten fra i vår, men det er nå engang slik at flertallet har vedtatt patentdirektivet, og loven er for så vidt en konsekvens av det. Det innebærer altså at man i dag lovregulerer patentdirektivet.

Jeg registrerer at Arbeiderpartiet skyver ansvaret over på Regjeringen i en så viktig sak som dette, og bare forutsetter at Regjeringen står for en restriktiv praktisering. Det er bra at det er et samlet storting som legger det til grunn, og jeg tror faktisk også justisminister Dørum vil komme til å legge til rette for en slik restriktiv praktisering. Men jeg ser også at såkalt sikre kilder i Venstre ønsker Odd Einar Dørum over i et annet departement. Uansett kommer vel ikke Dørum til å være justisminister for evig tid. Det å overlate til Regjeringen å stå for praktiseringen av en så viktig lov som dette, mener jeg Stortinget faktisk ikke burde ha gjort. Vi hadde muligheten til å stramme inn, slik som Senterpartiet og SV har foreslått i fellesskap på en del viktige områder.

Med den prinsipielle holdning som Senterpartiet har til patentdirektivet, var det slett ingen opplagt sak at vi ville gå inn i konkrete lovendringer, slik vi har gjort sammen med SV. Det er gjort i et ærlig forsøk på å utnytte det handlingsrom som tross alt finnes. Disse forslagene ser dessverre ut til kun å få Senterpartiets og SVs stemmer, og jeg vil derfor be om at voteringen blir lagt opp slik at de forslagene blir tatt opp til votering først. Når de faller, vil Senterpartiet stemme mot hele loven.

Statsråd Odd Einar Dørum: Saken om EUs patentdirektiv har vært vanskelig for Regjeringen. Som det framgår av stortingsproposisjonen som ble fremmet i januar, gikk Regjeringens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre mot at direktivet skulle innlemmes i EØS-avtalen. At regjeringspartiene hadde ulikt syn på saken, ble avklart allerede under Sem-forhandlingene.

Flertallet i Regjeringen og Stortinget har kommet til at Norge bør godta patentdirektivet som en del av EØS-avtalen. Det tar jeg til etterretning. Det er imidlertid viktig at det handlingsrommet som direktivet gir, utnyttes for å ivareta motforestillinger på en best mulig måte. Odelsstingsproposisjonen inneholder derfor ikke bare forslag til teknisk gjennomføring av patentdirektivets bestemmelser. Den inneholder også forslag som bl.a. skal ivareta hensynet til etikk og fordeling innenfor de rammene som direktivet setter. Regjeringen står samlet bak disse forslagene.

Jeg er tilfreds med at næringskomiteen har videreført forslagene i proposisjonen og uttrykkelig støtter en restriktiv linje ved gjennomføringen av direktivet. Jeg har samtidig stor sympati for synspunktene som ligger til grunn for endringsforslagene fra komiteens mindretall. Patentbeskyttelsen må ikke strekkes lenger enn den oppfinneriske innsatsen tilsier. Man må dessuten unngå at det blir gitt patent på noe som er en ren oppdagelse. Det-

te kan begrunnes i både etiske og fordelingsmessige hensyn.

Det handlingsrommet direktivet gir, er søkt utnyttet ved utformingen av proposisjonen. Proposisjonen understreker bl.a. at praksisen skal være restriktiv for å motvirke at det blir for enkelt å få patent, og at patentbeskyttelsen strekkes for langt. Jeg tror dette vil være både i næringslivets og samfunnets interesse. Jeg mener derfor at lovforslaget er tilstrekkelig til å sikre en restriktiv praksis innenfor de rammene direktivet setter.

Både sakens ordfører og komiteens mindretall framhever at det er viktig å ivareta utviklingslandenes interesser på området. Jeg er enig i dette. Norges brobyggerrolle mellom OECD-landene og utviklingslandene på området skal derfor videreføres. Dette er understreket i stortingsproposisjonen om patentdirektivet og ligger til grunn for Regjeringens politikk. Norge har f.eks. tatt til orde for at det skal bli mulig å kreve angivelse av opprinnelsen til genmaterialet i internasjonale patentsøknader. Norge deltar også aktivt i arbeidet med å utvikle internasjonale ordninger som kan sikre en rettferdig fordeling av utbyttet fra utnyttelsen av genressurser. Et krav om å oppgi opprinnelsesland vil støtte opp under dette.

Biomangfoldlovutvalget utreder på bred basis tiltak som kan ivareta biodiversitetskonvensjonens målsettinger om bl.a. rådighet over egne genressurser og en rettferdig utbyttefordeling. Regjeringen vil følge opp dette arbeidet.

Etiske og fordelingsmessige hensyn er også søkt ivare tatt ved andre forslag i proposisjonen, som er videreført av komiteen. Forslagene kan kort oppsummeres slik:

- Bønder skal ha rett til å bruke avlssdyr til egne landbruksformål, uten å betale vederlag til patenthaveren.
- Det skal bli enklere å gripe inn mot misbruk av patenter, f.eks. hvis prisen presses urimelig høyt. Blant annet får Konkurransetilsynet adgang etter patentloven til å gripe inn mot misbruk av patenter.
- Det skal bli enklere å oppheve patenter som viser seg å kollidere med grunnleggende etiske prinsipper, f.eks. visse patenter som gjelder biologisk materiale fra mennesker.
- Det skal opprettes en etisk nemnd som Patentstyret kan rådføre seg med. Dette vil gi et bedre grunnlag for å vurdere om en oppfinnelse strider mot grunnleggende etiske prinsipper, slik at patent skal avslås.

Det er mitt håp at disse forslagene samlet sett vil bidra til en etisk og fordelingsmessig forsvarlig patentpraksis innenfor de rammene patentdirektivet setter.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3. (Votering, se side 119)

B e r i t B r ø r b y gjeninntok her presidentplassen.

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Odelstinget skal votere i sakene nr. 1–3.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

I o v

om endringer i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven)

I

I lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) gjøres følgende endringer:

§ 5A-2 nytt tredje ledd skal lyde:

Rasjoneringsmyndigheten kan delegere myndighet til å treffe vedtak i forbindelse med gjennomføring av rasjonering til Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon (KBO). Kapittel VI om klage og omgjøring i lov 10. februar 1967 om behandlingssåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) gjelder ikke for enkeltvedtak som er truffet av rasjoneringsmyndigheten eller KBO i forbindelse med gjennomføring av rasjonering. For saker som behandles av KBO gjelder heller ikke forvaltningsloven kapittel II om ugildhet. Saker skal likevel forberedes og avgjøres etter en forsvarlig, saklig og nøytral saksbehandling.

Gjeldende § 5A-2 tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

Ny § 7-7 skal lyde:

§ 7-7. (Overtredelsesgebyr)

Departementet kan ilegge den som uaktsomt eller forsøttlig overtrer § 5A-2 i denne lov, overtredelsesgebyr. Det samme gjelder ved slik overtredelse av bestemmelser eller pålegg gitt i medhold av § 5A-2 der adgang til å ilegge overtredelsesgebyr er særskilt bestemt.

Ilagt gebyr er tvangsgrunnlag for utlegg. Krav på gebyr innkreves av Statens innkrevingsentral. Innkrevingsentralen kan inndrive kravet ved trekk i lønn og andre lignende ytelser etter reglene i dekningsloven § 2-7. Innkrevingsentralen kan også inndrive kravet ved å stifte utleggspant for kravet dersom pantretten kan gis rettsvern ved registrering i et register eller ved underretning til tredjeperson, jf. panteloven kapittel 5, og utleggsforretningen kan holdes på Innkrevingsentralens kontor etter tvangsfullbyrdsloven § 7-9 første ledd.

Ny § 7-8 skal lyde:

§ 7-8. (Foretak)

Når en overtredelse som kan medføre overtredelsesgebyr etter § 7-7 er begått av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan overtredelsesgebyr ilegges foretaket. Dette gjelder selv om overtredelsesgebyr ikke kan ilegges noen enkeltperson. Med foretak menes her selskap, enkeltpersonforetak, stiftelse, forening eller annen sammenslutning, bo eller offentlig virksomhet.

Ved avgjørelsen av om et foretak skal ilegges overtredelsesgebyr og ved utmåling av sanksjonen skal det særlig legges vekt på

- a) overtredelsens grovhet,
- b) om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne forebygget overtredelsen,
- c) om overtredelsen er begått for å fremme foretakets interesser,
- d) om foretaket har hatt eller kunne oppnådd noen fordel ved overtredelsen,
- e) om det foreligger gjentakelse,
- f) foretakets økonomiske evne.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes enstemmig.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

l o v

om endringer i lov om sosiale tjenester m.v. og lov om helsetjenesten i kommunene (rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning)

I

I lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. gjøres følgende endringer:

§ 2-1 annet ledd skal lyde:

Kommunen skal føre internkontroll for å sikre at virksomhet og tjenester etter kapitlene 4, 4A, 6 og 7 er i samsvar med krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift. Kommunen må kunne gjøre rede for hvordan den oppfyller denne plikten.

§ 2-4 skal lyde:

Det regionale helseforetakets ansvar

Regionalt helseforetak er ansvarlig for at de oppgaver som spesialisthelsetjenestene er pålagt etter kapittel 4A, blir utført.

§ 2-6 skal lyde:

§ 2-6 Fylkesmannens tilsynsvirksomhet

Fylkesmannen plikter å føre tilsyn med kommunens virksomhet etter kapitlene 4, 4A, 6 og 7 og skal påse at virksomheten drives i samsvar med loven og forskriftene til loven. Ved tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c skal det også føres stedlig tilsyn.

Kongen kan gi forskrifter med nærmere bestemmelser om tilsynet.

Fylkesmannen kan uten hinder av taushetsplikt kreve innsyn i de opplysninger som er nødvendige for at fylkesmannen kan utføre sine oppgaver etter første ledd. I forbindelse med tiltak etter kapittel 4A kan tilsynet gjennomføre tilsynsbesøk uten beboerens samtykke. Fylkesmannen skal føre tilsyn med tiltak der spesialisthelsetjenestene har truffet vedtak etter § 4A-13 annet ledd.

Hvis virksomhet etter kapitlene 4, 4A, 6 eller 7 drives på en måte som kan ha skadelige følger for tjenestemottaker eller på annen måte er uheldig eller uforsvarlig, kan fylkesmannen gi pålegg om å rette opp forholdet.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Videre var innstillet:

Nytt kapittel 4A skal lyde:

Kapittel 4A. Rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning

§ 4A-1 Formål

Formålet med reglene i dette kapitlet er å hindre at personer med psykisk utviklingshemning utsetter seg selv eller andre for vesentlig skade og forebygge og begrense bruk av tvang og makt.

Tjenestetilbudet skal tilrettelegges med respekt for den enkeltes fysiske og psykiske integritet, og så langt som mulig i overensstemmelse med tjenestemottakerens selvbestemmelsesrett.

Ingen skal behandles på en nedverdiggende eller krenkende måte.

§ 4A-2 Virkeområde

Reglene i dette kapitlet gjelder bruk av tvang og makt som ledd i tjenester etter § 4-2 bokstavene a til d til personer med psykisk utviklingshemning.

Som bruk av tvang eller makt etter reglene i dette kapitlet regnes tiltak som tjenestemottakeren motsetter seg eller tiltak som er så inngripende at de uansett motstand må regnes som bruk av tvang eller makt. Bruk av inngripende varslingssystemer med tekniske innretninger skal alltid regnes som bruk av tvang eller makt etter reglene i dette kapitlet. Alminnelige oppfordringer og ledelse med hånden eller andre fysiske påvirkninger av liknende art anses ikke som bruk av tvang eller makt.

§ 4A-3 Rett til medvirkning og informasjon

Tjenestetilbudet skal så langt som mulig tilrettelegges og gjennomføres i samarbeid med tjenestemottakeren, jf. § 8-4.

Tjenestemottakeren, pårørende og verge eller hjelpeverge skal høres før det treffes vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i dette kapitlet og gis informasjon om adgangen til å uttale seg i saker som skal overprøves, klageadgang og adgangen til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndighet og tingretten.

Dersom verge eller hjelpeverge ikke allerede er oppnevnt der kommunen anser det aktuelt å fatte vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i dette kapitlet, skal hjelpeverge oppnevnes. Kommunen skal begjære oppnevning av hjelpeverge dersom ikke oppnevning er begjært av andre som kan framsette slik begjæring, jf. vergemålsloven § 90 a. Opplysninger om personlige forhold som hjelpevergen mottar, kan bare gis videre dersom det er nødvendig for å utføre hjelpevergeoppdraget.

Som pårørende regnes ektefelle, samboer, myndige barn, foreldre, myndige søsken og besteforeldre. Det gjelder et prioritetsforhold i den rekkefølgen som er angitt, med mindre særlige grunner foreligger.

§ 4A-4 Krav til forebygging

Kommunen plikter å sørge for at forholdene legges til rette for minst mulig bruk av tvang og makt. I tillegg til å tilrettelegge tjenestetilbudet i overensstemmelse med reglene i § 4A-1 annet ledd, jf. også § 4A-5 første ledd, plikter kommunen å gi nødvendig opplæring etter § 2-3, herunder faglig veiledning og oppfølging i gjennomføring av tiltak etter dette kapitlet.

§ 4A-5 Vilkår for bruk av tvang og makt

Andre løsninger enn bruk av tvang eller makt skal være prøvd før tiltak etter dette kapitlet settes i verk. Kravet kan bare fravikes i særlige tilfeller, og det skal i så fall gis en begrunnelse.

Tvang og makt kan bare brukes når det er faglig og etisk forsvarlig. I vurderingen skal det legges særlig vekt på hvor inngripende tiltaket er for den enkelte tjenestemottaker. Tiltakene må ikke gå lenger enn det som er nødvendig for formålet, og må stå i forhold til det formålet som skal ivaretas. Tvang og makt kan bare brukes for å hindre eller begrense vesentlig skade.

Det kan anvendes tvang og makt i følgende tilfeller:

- skadeavvergende tiltak i nødsituasjoner,
- planlagte skadeavvergende tiltak i gjentatte nødsituasjoner, eller
- tiltak for å dekke tjenestemottakerens grunnleggende behov for mat og drikke, påkledning, hvile, søvn, hygiene og personlig trygghet, herunder opplærings- og treningstiltak.

§ 4A-6 Særlige grenser for bruk av enkelte tiltak

Mekaniske tvangsmidler som hindrer tjenestemottakerens bevegelsesfrihet, herunder belter, remmer, skadeforebyggende spesialklær og liknende kan bare brukes for å gi nødvendig støtte for fysiske funksjonshemninger,

for å hindre fall og for å hindre at tjenestemottakeren skader seg selv. I alle tilfeller må vilkårene i § 4A-5 være oppfylt.

Dersom en nødsituasjon etter § 4A-5 annet ledd bokstavene a og b gjør det nødvendig å skjerme tjenestemottakeren fra andre personer, skal skjermingen foregå i et ordinært beboelsesrom med ulåst dør. Sikkerhetsmessige hensyn kan unntaksvis tilsi at døren låses. Vedkommende skal i alle tilfeller holdes under oppsyn, og skjermingen skal avbrytes straks situasjonen er brakt under kontroll.

Det er ikke tillatt med opplærings- og treningstiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstav c som påfører tjenestemottakeren smerte eller psykisk eller fysisk skade, herunder all form for fysisk refselse, eller som innebærer betydelig fysiske og psykiske anstrengelser for tjenestemottakeren eller medfører fysisk isolering.

§ 4A-7 Kommunens saksbehandling

Beslutning om bruk av tvang og makt etter § 4A-5 tredje ledd bokstav a treffes av den som har det daglige ansvaret for tjenesten, eller – dersom det ikke er tid til dette – av tjenesteyteren. Beslutningen skal nedtegnes straks etter at tiltaket er gjennomført. Reglene i tredje ledd bokstavene a til e og bokstav i om hva som skal nedtegnes, gjelder tilsvarende. Det skal straks sendes melding om beslutningen til den faglig ansvarlige for tjenesten, Fylkesmannen, verge eller hjelpeverge og pårørende, eller på den måten Fylkesmannen beslutter. Meldingen skal opplyse om adgangen til å klage etter § 4A-11 første ledd.

Vedtak i medhold av § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c treffes av den som har det overordnede faglige ansvaret for tjenesten. Vedtak kan treffes for inntil tolv måneder om gangen. De spesialisthelsetjenestene som de regionale helseforetakene skal sørge for, skal bistå ved utformingen av tiltakene.

Vedtaket skal settes opp skriftlig og inneholde:

- tjenestemottakerens navn og tid og sted for vedtaket,
- beskrivelse av tjenestemottakerens situasjon og en faglig vurdering av denne,
- beskrivelse av de tiltakene som skal settes i verk og den faglige begrunnelsen for disse,
- fastsettelse av tidsramme for tiltakene,
- bekreftelse på at vilkårene i kapitlet er oppfylt, herunder begrunnelse etter § 4A-5 første ledd annet punktum,
- opplysning om hvilken holdning tjenestemottakeren og dennes representant har til tiltaket,
- angivelse av faglig ansvarlig for gjennomføringen av tiltaket,
- opplysning om Fylkesmannens overprøvingsmyndighet og adgang til å uttale seg i saker som skal overprøves etter § 4A-8, og
- opplysning om tilsynsmyndighet.

Vedtaket skal sendes Fylkesmannen til overprøving etter § 4A-8. Vedtaket skal samtidig sendes spesialisthelsetjenestene, verge eller hjelpeverge og pårørende som kan avgi uttalelse til Fylkesmannen. Frist for å avgi slik uttalelse er en uke fra vedtaket er mottatt. Vedtaket kan

ikke iverksettes før det er godkjent av Fylkesmannen. Dersom vedtaket er påklaget etter § 4A-11 annet ledd, kan vedtaket ikke iverksettes før fylkesnemnda for sosiale saker har godkjent vedtaket.

§ 4A-8 Fylkesmannens overprøving

Fylkesmannen skal overprøve vedtak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c, jf. § 4A-7 fjerde ledd. Fylkesmannen skal prøve alle sider av saken.

Fylkesmannen skal gi vergen eller hjelpevergen og pårørende opplysning om klageadgangen etter § 4A-11 annet ledd.

§ 4A-9 Krav til gjennomføring og evaluering

De spesialisthelsetjenestene som de regionale helseforetakene skal sørge for, skal bistå ved gjennomføringen av tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c.

Tjenestemottakeren har rett til kvalifisert personale ved gjennomføringen av tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c. Ved gjennomføringen av disse tiltakene skal det være to tjenesteytere til stede dersom dette ikke er til ugunst for tjenestemottakeren.

Når tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstav b gjennomføres, skal den ene av de to tjenesteyterne minst ha bestått utdanning i helse-, sosial- eller pedagogiske fag på høgskolenivå. Når tiltak etter § 4A-5 tredje ledd bokstav c gjennomføres, skal den ene av de to tjenesteyterne minst ha bestått avsluttende eksamen i studieretning for helse- og sosialfag i videregående opplæring. Fylkesmannen kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra utdanningskravet.

Tiltaket skal vurderes kontinuerlig, og avbrytes straks, dersom vilkårene for vedtaket ikke lenger er til stede eller det viser seg ikke å ha de forutsatte konsekvenser eller å ha uforutsette, negative virkninger.

§ 4A-10 Plikt til å føre journal

Reglene i helsepersonelloven kapittel 8 om dokumentasjonsplikt og forskrift om pasientjournal gjelder så langt de passer.

§ 4A-11 Klage

Beslutning etter § 4A-5 tredje ledd bokstav a kan påklages av tjenestemottakeren, verge eller hjelpeverge og pårørende til Fylkesmannen. Fylkesmannen skal prøve alle sider av saken.

Vedtaket etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c som er overprøvd av Fylkesmannen etter § 4A-8, kan påklages av tjenestemottakeren, vergen eller hjelpevergen og pårørende til fylkesnemnda for sosiale saker. Klageadgangen gjelder også hvis Fylkesmannen har nektet å godkjenne kommunens vedtak, forutsatt at kommunen fortsatt ønsker å gjennomføre tiltaket. Fylkesnemnda skal prøve alle sider av saken.

Det kan oppnevnes et eget utvalg av sakkyndige for saker som etter reglene i dette kapitlet skal behandles av fylkesnemnda. For øvrig gjelder reglene i denne lovens § 9-2 og §§ 9-5 til 9-9. Kongen kan gi forskrift om at disse reglene skal gjelde helt eller delvis.

Klagesaken skal forberedes av Fylkesmannen etter bestemmelsene i forvaltningsloven § 33 første til fjerde ledd. Fylkesmannen skal redegjøre for de omstendigheter som ligger til grunn for vedtaket. De skriftlige uttalelser og forklaringer som vedtaket bygger på, skal vedlegges. Det skal opplyses om hvilke personer som skal gi forklaring for fylkesnemnda.

Klagefristen er tre uker fra vedtaket eller melding om beslutning er kommet fram til den som har klagerett etter første og annet ledd.

§ 4A-12 Overprøving i tingretten

Vedtaket i klagesak etter § 4A-11 annet ledd kan bringes inn for tingretten, jf. tvistemålsloven § 474. Søksmålsadgangen gjelder ikke hvis fylkesnemnda for sosiale saker har nektet å godkjenne kommunens vedtak.

Saksøker er den som tvangsinngrepet er rettet mot. Vedkommende kan reise sak på egen hånd dersom han har evne til å forstå hva saken gjelder. Søksmål kan også reises av pårørende, verge eller hjelpeverge. Om adgangen for et barn til å reise søksmål gjelder § 8-3 annet ledd.

Fristen til å reise søksmål er to måneder fra den dag den som har rett til å reise søksmål, fikk melding om vedtaket.

Tingretten settes med to meddommere oppnevnt av dommeren.

Med de særregler som er gitt her, gjelder tvistemålsloven kapittel 33 ved overprøving av disse sakene.

§ 4A-13 Spesialisthelsetjenestene

Reglene i dette kapitlet gjelder tilsvarende for de spesialisthelsetjenestene som de regionale helseforetakene skal sørge for, når de deltar i tiltak etter kommunale vedtak etter § 4A-7.

Som ledd i spesialisthelsetjenestenes utførelse av oppgaver etter §§ 4A-7 og 4A-9, kan det treffes vedtak om bruk av tvang og makt i medhold av reglene i dette kapitlet. Saksbehandlingsreglene i dette kapitlet gjelder så langt de passer.

Regionalt helseforetak plikter å sørge for at spesialisthelsetjenestene har den kompetansen og bemanningen som er nødvendig for å yte forsvarlig bistand til kommunene ved tiltak etter reglene i dette kapitlet.

§ 4A-14 Forskrift

Kongen kan gi forskrift til utfylling og gjennomføring av reglene i dette kapitlet.

II

I lov 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene skal § 6-10 lyde:

§ 6-10 (Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning)

Når kommunen yter pleie og omsorg i hjemmesykepleie eller under opphold i sykehjem eller boform for hel-døgns omsorg og pleie etter § 1-3 første ledd nr. 4, jf. annet ledd nr. 4 og nr. 6 i denne loven, gjelder kapittel 4A i

lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. tilsvarende.

III

Loven gjelder fra 1. januar 2004.

Presidenten: Fremskrittspartiet har varslet at de ønsker å gå imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes med 63 mot 11 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 19.30.56)

Presidenten: Det votes over lovens overskrift og loven i sin helhet.

Presidenten regner også her med at Fremskrittspartiet vil gå imot.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes med 62 mot 11 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 19.31.20)

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under debatten har Åsa Elvik på vegne av Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet satt fram to forslag, forslagene nr. 1 og 2.

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

I o v

om endringer i patentloven og planteforedlerloven (gjennomføring av EUs patentdirektiv i norsk rett mv.)

Presidenten: Presidenten har forstått det slik at Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet ønsker at det votes først over deres forslag.

Forslag nr. 1 lyder:

«I patentloven gjøres følgende endringer:

§ 8 nytt fjerde ledd skal lyde:

For oppfinnelser som gjelder eller anvender biologisk materiale, skal patentkravet bare omfatte det biologiske materialet som er nødvendig for den industrielle anvendelsen som er angitt i søknaden. Patentkravene skal være klare og kortfattede og støttet av beskrivelsen. Det skal fremgå tydelig av patentsøknaden på hvilken måte det biologiske materialet kan utnyttes industrielt.

Nåværende § 8 fjerde til sjetten ledd blir femte til sjuende ledd.»

Forslag nr. 2 lyder:

«I patentloven gjøres følgende endringer:

Ny § 8b skal lyde:

Dersom en oppfinnelse gjelder eller anvender biologisk materiale, skal det i patentsøknaden oppgis hvem og hvilket land oppfinneren mottok eller hentet materialet fra (leverandørland). Hvis nasjonal rett i leverandørlandet krever at det innhentes samtykke for uttak av biologisk materiale, skal det opplyses i søknaden om slikt samtykke er innhentet. Det skal på samme vilkår opplyses om det skal foretas en utbyttefordeling.

Hvis leverandørlandet er et annet land enn opprinnelseslandet for det biologiske materialet, skal også opprinnelseslandet oppgis. Med opprinnelseslandet menes det landet der materialet ble hentet ut fra sine naturlige omgivelser. Hvis nasjonal rett i opprinnelseslandet krever at det innhentes samtykke for uttak av biologisk materiale, skal det opplyses i søknaden om slikt samtykke er innhentet. Det skal på samme vilkår opplyses om det skal foretas en utbyttefordeling. Hvis opplysningene etter dette leddet ikke er kjent, skal søkeren opplyse om dette.

Opplysningsplikten etter første og annet ledd gjelder selv om oppfinneren har endret strukturen i det mottatte materialet. Opplysningsplikten gjelder ikke for biologisk materiale fra mennesker.

Opplysningsplikten berører ikke behandlingen av patentsøknaden eller gyldigheten av patentet.

Ny § 61a skal lyde:

Den som forsettlig gir uriktige opplysninger eller unnlater å gi opplysninger om forhold nevnt i §§ 8b og 8c, straffes med bøter eller fengsel inntil 2 år eller begge deler. Medvirkning straffes på samme måte.

§ 8c annet ledd første punktum utgår.»

V o t e r i n g :

Forslagene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet ble med 59 mot 15 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.32.25)

Videre var innstillet:

I

I lov 15. desember 1967 nr. 9 om patenter gjøres følgende endringer:

§ 1 skal lyde:

Den som har gjort en oppfinnelse som kan utnyttes industrielt, eller den som oppfinnerens rett er gått over til, har i overensstemmelse med denne lov rett til etter søknad å få patent på oppfinnelsen og derved oppnå enerett til å utnytte den i nærings- eller driftsøyemed.

Som oppfinnelser anses ikke noe som bare utgjør:

1. oppdagelser, vitenskapelige teorier og matematiske metoder,
2. kunstneriske frembringelser,
3. planer, regler eller metoder for utøvelse av intellektuell virksomhet, for spill eller forretningsvirksomhet, eller programmer for datamaskiner,
4. fremleggelse av informasjon.

Som oppfinnelser anses heller ikke fremgangsmåter for kirurgisk behandling, terapi eller diagnostisering, som foretas på mennesker eller dyr. Denne bestemmelse er ikke til hinder for meddelelse av patent på produkter, herunder stoffer eller stoffblandinger, til bruk i slike fremgangsmåter.

Oppfinnelser kan patenteres også når de gjelder et produkt som består av eller inneholder biologisk materiale, eller en fremgangsmåte for å fremstille, behandle eller anvende biologisk materiale. Biologisk materiale som er isolert fra sitt naturlige miljø eller fremstilt ved hjelp av en teknisk fremgangsmåte, kan være gjenstand for en oppfinnelse selv om det allerede forekommer i naturen. Med biologisk materiale forstås i denne lov materiale som inneholder genetisk informasjon, og som kan formere seg selv eller kan formeres i et biologisk system.

Patent meddeles ikke på plantesorter eller dyreraser. Oppfinnelser som gjelder planter eller dyr, kan derimot patenteres hvis utøvelsen av oppfinnelsen ikke er teknisk begrenset til en bestemt plantesort eller dyrerase. Kongen kan i forskrift fastsette hva som skal regnes som plantesort eller dyrerase.

Patent meddeles heller ikke på vesentlig biologiske fremgangsmåter for fremstilling av planter eller dyr. Med vesentlig biologisk fremgangsmåte forstås i denne lov en fremgangsmåte som i sin helhet beror på naturlige fenomener som krysning eller utvelging. Patent kan derimot meddeles på mikrobiologiske fremgangsmåter eller andre tekniske fremgangsmåter eller et produkt som er fremstilt ved slike fremgangsmåter. Med mikrobiologisk fremgangsmåte forstås i denne lov enhver fremgangsmåte som anvender, utføres på eller fremstiller et mikrobiologisk materiale.

Ny § 1a skal lyde:

Menneskekroppen på alle dens tilblivelses- og utviklingsstadier samt den rene oppdagelse av en av dens bestanddeler, herunder en sekvens eller en delsekvens av et gen, kan ikke patenteres.

En bestanddel som er isolert fra menneskekroppen eller som på annet vis er fremstilt ved en teknisk fremgangsmåte, herunder en sekvens eller en delsekvens av et gen, kan utgjøre en patenterbar oppfinnelse, selv om bestanddelen i sin struktur er identisk med strukturen i en naturlig bestanddel.

Ny § 1b skal lyde:

Patent meddeles ikke hvis kommersiell utnyttelse av oppfinnelsen ville stride mot offentlig orden eller moral.

Utnyttelse av en oppfinnelse skal ikke anses for å stride mot offentlig orden eller moral bare fordi den er forbudt ved lov eller forskrift.

På grunnlag av første ledd kan det blant annet ikke meddeles patent på

1. fremgangsmåter for kloning av mennesker,
2. fremgangsmåter for å endre den genetiske identiteten til menneskers kjønnsceller,
3. anvendelse av menneskelige embryoer for industrielle eller kommersielle formål, og

4. fremgangsmåter for å endre den genetiske identiteten til dyr som kan påføre dem lidelser uten at det medfører noen vesentlig medisinsk nytte for mennesker eller dyr, samt dyr som er fremstilt ved slike fremgangsmåter.

Ny § 3a skal lyde:

Patentvernet for et biologisk materiale som har bestemte egenskaper på grunn av oppfinnelsen, omfatter ethvert biologisk materiale som er fremstilt fra dette biologiske materialet ved formering eller oppformering i identisk eller avvikende form, og som har de samme egenskapene.

Patentvernet for en fremgangsmåte som gjør det mulig å fremstille et biologisk materiale som har bestemte egenskaper på grunn av oppfinnelsen, omfatter det biologiske materialet som er fremstilt direkte ved denne fremgangsmåten, og ethvert annet biologisk materiale som er fremstilt fra det direkte fremstilte biologiske materialet ved formering eller oppformering i identisk eller avvikende form, og som har de samme egenskapene.

Så langt ikke annet følger av § 1 a første ledd, omfatter patentvernet for et produkt som inneholder eller består av genetisk informasjon, ethvert materiale som produktet er innsatt i, og der den genetiske informasjonen inngår og uttrykker sin funksjon.

Patentvernet etter første til tredje ledd omfatter ikke biologisk materiale som er fremstilt ved formering eller oppformering av et biologisk materiale som er brakt i omsetning innenfor EØS av patenthaveren eller med dennes samtykke, hvis formeringen eller oppformeringen er et nødvendig ledd i den anvendelsen materialet ble brakt i omsetning for, og forutsatt at det fremstilte materialet ikke senere brukes til annen formering eller oppformering.

Ny § 3b skal lyde:

Hvis planteformeringsmateriale med patenthaverens samtykke selges eller overdras på annen måte til en gårdbruker for landbruksformål, har gårdbrukeren rett til å anvende avlingen sin til formering eller oppformering i egen driftsenhet uten hinder av § 3 a første til tredje ledd.

Hvis avlsdyr eller annet animalsk formeringsmateriale med patenthaverens samtykke selges eller overdras på annen måte til en gårdbruker, har gårdbrukeren rett til å anvende det beskyttede dyret eller formeringsmaterialet til landbruksformål i egen landbruksvirksomhet uten hinder av § 3 a første til tredje ledd. Forrige punktum gir ikke rett til å selge materialet som ledd i eller med sikte på kommersiell formeringsvirksomhet.

Kongen kan gi forskrift om vilkårene for og omfanget av gårdbrukerens rett etter paragrafen her.

Ny § 3c skal lyde:

Patentvernet for biologisk materiale som allerede forekommer i naturen, omfatter bare den delen av materialet som er nødvendig for den industrielle anvendelse som er angitt i patentsøknaden. Det skal fremgå tydelig

av patentsøknaden på hvilken måte det biologiske materialet kan utnytted industrielt.

§ 8 annet ledd skal lyde:

Søknaden skal inneholde en beskrivelse av oppfinnelsen, innbefattet tegninger når slike er nødvendige, samt en bestemt angivelse av hva som søkes beskyttet ved patentet (patentkrav). Den omstendighet at oppfinnelsen gjelder en kjemisk forbindelse, medfører ikke at en bestemt anvendelse må angis i patentkravet. Beskrivelsen skal være så tydelig at en fagmann på grunnlag av denne skal kunne utøve oppfinnelsen. En oppfinnelse som gjelder eller anvender biologisk materiale, skal i de tilfelle som omhandles i § 8 a, bare anses tilstrekkelig tydelig angitt såfremt også vilkårene i § 8 a er oppfylt.

§ 8a skal lyde:

Skal det ved utøvelsen av en oppfinnelse anvendes biologisk materiale som verken er allment tilgjengelig eller kan beskrives slik i søknadsdokumentene at en fagmann på grunnlag av disse kan utøve oppfinnelsen, skal en prøve av det biologiske materialet deponeres senest den dag søknaden inngis. Prøven skal deretter fortløpende være deponert slik at den som i henhold til denne lov har rett til å få utlevert en prøve, kan få prøven utlevert i Norge. Kongen fastsetter hvor deponeringer kan foretas.

Opphører en deponert prøve å være levedyktig eller kan en prøve av andre grunner ikke utleveres, kan den erstattes med en ny prøve av det samme biologiske materialet innen den frist og på de øvrige vilkår som Kongen fastsetter. I så fall skal den nye deponering anses foretatt allerede den dag da den tidligere deponering ble foretatt.

Ny § 8b skal lyde:

Dersom en oppfinnelse gjelder eller anvender biologisk materiale, skal det i patentsøknaden oppgis hvilket land oppfinneren mottok eller hentet materialet fra (leverandørland). Hvis nasjonal rett i leverandørlandet krever at det innhentes samtykke for uttak av biologisk materiale, skal det opplyses i søknaden om slikt samtykke er innhentet.

Hvis leverandørlandet er et annet land enn opprinnelseslandet for det biologiske materialet, skal også opprinnelseslandet oppgis. Med opprinnelsesland menes det landet der materialet ble hentet ut fra sine naturlige omgivelser. Hvis nasjonal rett i opprinnelseslandet krever at det innhentes samtykke for uttak av biologisk materiale, skal det opplyses i søknaden om slikt samtykke er innhentet. Hvis opplysningene etter dette leddet ikke er kjent, skal søkeren opplyse om dette.

Opplysningsplikten etter første og annet ledd gjelder selv om oppfinneren har endret strukturen i det mottatte materialet. Opplysningsplikten gjelder ikke for biologisk materiale fra mennesker.

Brudd på opplysningsplikten er straffbart så langt det følger av straffeloven § 166. Opplysningsplikten berører ikke behandlingen av patentsøknaden eller gyldigheten av patentet.

Ny § 8c skal lyde:

Dersom en oppfinnelse gjelder eller anvender biologisk materiale fra mennesker, skal det fremgå av patentsøknaden om personen som materialet stammer fra, har samtykket i den aktuelle anvendelsen av materialet i samsvar med lov 21. februar 2003 nr. 12 om biobanker.

Brudd på opplysningsplikten er straffbart så langt det følger av straffeloven § 166. Opplysningsplikten berører ikke behandlingen av patentsøknaden eller gyldigheten av patentet.

Ny § 15a skal lyde:

Er Patentstyret i tvil om § 1 b er til hinder for å imøtekomme søknaden, skal Patentstyret innhente en rådgivende uttalelse fra en etisk nemnd oppnevnt av Kongen før søknaden avgjøres. Nemnda skal avgi sin uttalelse innen tre måneder etter foreleggelsen. Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om saksbehandlingen i nemnda.

§ 22 sjuende og åttende ledd skal lyde:

Er en prøve av biologisk materiale deponert etter § 8 a, har enhver rett til å få utlevert en prøve av materialet når dokumentene i saken er blitt tilgjengelige etter første, annet eller tredje ledd. Etter at patent er meddelt, kan utlevering skje til enhver som ber om det, uansett om patentet er opphørt eller kjent ugyldig. Dette innebærer likevel ikke at prøve skal utleveres til noen som i henhold til lov eller forskrift ikke har rett til å ha befattning med det deponerte materialet. Bestemmelsen i første punktum medfører heller ikke at prøve skal utleveres til noen hvis befattning med den må antas å være forbundet med betydelig risiko på grunn av materialets skadevoldende egenskaper.

Med virkning for tiden før patent er meddelt eller søknaden er endelig avgjort uten at patent er meddelt, kan søkeren uansett syvende ledd kreve at prøve bare utleveres til en særlig sakkyndig. Hvis patentsøknaden er avslått eller trukket tilbake, gjelder det samme i en periode på 20 år fra patentsøknaden ble inngitt. Kongen fastsetter en frist for å sette frem krav om utleveringsbegrensning og fastsetter hvem som kan nyttes som sakkyndig.

§ 24 første og nytt annet ledd skal lyde:

Enhver kan fremsette innsigelse mot et meddelt patent. En innsigelse skal fremsettes skriftlig, være begrunnet og kommet inn til Patentstyret innen ni måneder fra den dag patentet ble meddelt. I særlige tilfeller kan Patentstyret etter begjæring innrømme innsigeren en kort tilleggsfrist for å fremskaffe ytterligere dokumentasjon til støtte for innsigelsen.

Fristen for å fremsette innsigelse om at et patent er meddelt i strid med § 1 b, er tre år fra den dag patentet ble meddelt. Den som fremsetter slik innsigelse mer enn ni måneder etter nevnte dag, skal betale fastsatt avgift.

Nåværende annet til sjette ledd blir tredje til sjuende ledd.

§ 25 første til tredje ledd skal lyde:

Patentstyret skal etter innsigelse oppheve et patent dersom

1. det er meddelt til tross for at vilkårene i §§ 1 til 2 ikke er oppfylt,
2. det gjelder en oppfinnelse som ikke er så tydelig beskrevet at en fagkyndig på grunnlag av beskrivelsen kan utøve den, eller
3. det omfatter noe som ikke fremgikk av søknaden da den ble inngitt.

Dersom innsigeren påstår seg berettiget til patentet og i innsigelsen har begjært patentet overført til seg, skal Patentstyret overføre patentet til innsigeren istedenfor å oppheve det dersom det finner at det er innsigeren som etter § 1 er berettiget til patentet. § 53 tredje ledd gjelder tilsvarende.

Patentstyret skal forkaste en innsigelse dersom det ikke foreligger hinder som nevnt i første ledd for at patentet opprettholdes. *Er Patentstyret i tvil om et patent er meddelt i strid med § 1 b, skal Patentstyret innhente en rådgivende uttalelse etter § 15 a.*

§ 31 skal lyde:

Vil søkeren videreføre en internasjonal patentsøknad i Norge, skal han innen 31 måneder fra den internasjonale inngivelsesdag eller hvis prioritet er begjært, den dag som prioritet er begjært fra, inngi til Patentstyret en oversetting av den internasjonale søknad til norsk i den utstrekning Kongen fastsetter, eller når søknaden er på norsk, en avskrift av den. Søkeren skal betale fastsatt avgift til Patentstyret.

Oversetting eller avskrift kan inngis innen en ytterligere frist på to måneder mot at det betales en fastsatt tilleggsavgift.

Foretar søkeren ikke det som påligger ham etter paragrafen her, skal søknaden anses trukket tilbake for så vidt angår Norge.

§ 32 oppheves.

§ 33 første og annet ledd skal lyde:

Er en internasjonal patentsøknad videreført etter § 31, kommer bestemmelsene i kapittel 2 til anvendelse på søknaden og dens behandling med de avvik som følger av denne paragraf og §§ 34-37. Søknaden kan likevel ikke uten søkerens samtykke opptas til behandling før utløpet av den frist som gjelder etter § 31 første ledd.

Bestemmelsene i §§ 8 b og 8 c gjelder ikke for internasjonale patentsøknader. Bestemmelsen i § 12 skal gjelde først fra det tidspunkt da Patentstyret kan ta søknaden opp til behandling.

§ 39b første ledd skal lyde:

Er begjæringen i foreskrevet stand, undersøker Patentstyret om patentet i begrenset form vil oppfylle vilkårene i §§ 1 til 2 og gjelde en oppfinnelse som er så tydelig beskrevet at en fagkyndig på grunnlag av beskrivelsen kan utøve den.

§ 45 skal lyde:

Er tre år gått fra patentets meddelelse og fire år fra patentsøknadens inngivelse uten at oppfinnelsen utøves innen riket i et rimelig omfang, kan den som vil utøve oppfinnelsen her i riket, få tvangslisens til dette, såfremt det ikke foreligger rimelig grunn for unnlåtelsen.

Ved anvendelsen av første ledd skal utøvelse av oppfinnelsen i stater som er part i WTO-avtalen eller EØS-avtalen, likestilles med utøvelse her i riket, såfremt patentrettighetene ikke hindrer import til riket. Det samme gjelder utøvelse i andre stater i den grad det følger av en gjensidig forpliktelse etter en folkerettslig avtale.

Ny § 46a skal lyde:

En sortseier som ikke kan oppnå eller utnytte en plante-foredlerrett uten å krenke et eldre patent, kan mot passende vederlag få tvangslisens til å utnytte oppfinnelsen som er beskyttet av patentet, hvis lisensen er nødvendig for å kunne utnytte plantesorten. Tvangslisens meddeles bare hvis sortseieren godtgjør at plantesorten utgjør et viktig teknisk fremskritt av vesentlig økonomisk betydning i forhold til oppfinnelsen.

Hvis en patenthaver har fått tvangslisens til å utnytte en beskyttet plantesort etter lov 12. mars 1993 nr. 32 om plante-foredlerrett § 28 annet ledd, har sortseieren krav på tvangslisens til å utnytte den patenterte oppfinnelsen på rimelige vilkår.

§ 47 skal lyde:

Den som i nærings- eller driftsøyemed vil utnytte en oppfinnelse som en annen har patent på, kan få tvangslisens til dette når

1. det finnes påkrevd av hensyn til viktige allmenne interesser.
2. patentrettigheter utnyttes på en måte som kan begrense konkurransen vesentlig.

§ 49 skal lyde:

Tvangslisens kan bare meddeles den som har forsøkt å oppnå lisens på rimelige *forretningsmessige* vilkår ved avtale uten å ha oppnådd dette innen rimelig tid, og som kan antas å være i stand til å utnytte oppfinnelsen på en måte som er forsvarlig og i samsvar med lisensen.

En tvangslisens er ikke til hinder for at patenthaveren selv utnytter oppfinnelsen eller meddeler lisenser.

En tvangslisens kan bare gå over til andre i forbindelse med den virksomheten som den utnyttes i eller tok sikte på å skulle utnyttes i. En tvangslisens etter § 46 første ledd kan dessuten bare gå over til andre sammen med det avhengige patentet.

For halvlederteknologi kan tvangslisens bare meddeles for offentlig ikke-kommersiell utnyttelse eller på grunnlag av § 47 nr. 2.

En tvangslisens skal gis hovedsakelig med sikte på forsyning av hjemmemarkedet. Kongen kan ved forskrift fastsette regler som avviker fra dette.

§ 50 skal lyde:

Tvangslisens meddeles av retten etter denne paragrafen eller av Konkurransetilsynet etter § 50 a.

I dom om tvangslisens fastsettes i hvilket omfang oppfinnelsen kan utnyttes samt vederlaget og de øvrige vilkår for lisensen. Vederlaget skal være passende i forhold til omstendighetene i det enkelte tilfellet. Ved utmålingen skal det tas hensyn til den økonomiske verdien av lisensen.

Dersom forholdene endrer seg vesentlig, kan retten på begjæring av hver av partene oppheve lisensen eller fastsette nye vilkår for denne.

I en dom som meddeler eller utvider en tvangslisens, kan retten fastsette at tvangslisenshaveren skal ha rett til å utnytte oppfinnelsen i samsvar med dommen før dommen er rettskraftig. Tvistemålsloven § 148 annet ledd gjelder tilsvarende. Oppheves eller innskrenkes tvangslisensen som følge av at dommen angripes før den er rettskraftig, plikter tvangslisenshaveren å betale erstatning i den utstrekning det finnes rimelig for det tap utnyttelsen har medført. Retten kan i avgjørelse etter første punktum pålegge lisenshaveren å stille sikkerhet for ansvar etter tredje punktum. Angripes en dom som meddeler eller utvider en tvangslisens før den er rettskraftig, kan den rett dommen bringes inn for, treffe eller omgjøre avgjørelse etter første og fjerde punktum. Avgjørelsen treffes ved kjennelse eller i den dom som avslutter saken, jf. annet punktum. En kjennelse etter sjette punktum kan bare angripes i tilslutning til anke over den dom som avslutter saken.

Ny § 50a skal lyde:

Begjæring om tvangslisens som fremmes for Konkurransetilsynet, skal være begrunnet og opplyse om forhold nevnt i § 49 første ledd. Kravet skal herunder angi omfanget av lisensen og hvilket vederlag og øvrige vilkår parten anser som rimelige. Det skal betales fastsatt avgift. Hvis begjæringen ikke oppfyller disse vilkårene, skal Konkurransetilsynet gi en rimelig frist for retting. Bli manglene ikke rettet innen utløpet av fristen, skal begjæringen avvises hvis ikke Konkurransetilsynet finner at det bør gis en ny frist for retting.

Patentstyret, Plantesortsnemnda eller andre offentlige organer skal på anmodning fra Konkurransetilsynet eller klageorganet gi uttalelse i saken innen seks uker etter anmodningen.

Enhver skal gi Konkurransetilsynet eller klageorganet de opplysningene disse myndighetene krever for å kunne opplyse saker om tvangslisens. Konkurransetilsynet kan innkalle partene til muntlige forhandlinger hvis det finnes hensiktsmessig. Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om saksbehandlingen.

Bestemmelsen i § 50 tredje ledd gjelder tilsvarende for saker etter paragrafen her, likevel slik at Konkurransetilsynet eller klageorganet ikke kan oppheve eller endre en tvangslisens som er gitt eller prøvet av retten.

For iverksetting av forvaltningsvedtak om tvangslisens gjelder forvaltningsloven § 42. Hvis tvangslisensen blir opphevet eller innskrenket etter klage eller søksmål

fremmet innen to måneder etter Konkurransetilsynets eller klageorganets vedtak, plikter tvangslisenshaveren å betale erstatning i den utstrekning det finnes rimelig for det tap utnyttelsen har medført. Konkurransetilsynet eller klageorganet kan i vedtak om tvangslisens stille som vilkår at lisenshaveren stiller sikkerhet for ansvar etter annet punktum.

I søksmål kan retten prøve alle sider av Konkurransetilsynets eller klageorganets vedtak etter paragrafen her. Det kan ikke reises søksmål mot vedtak om å avvise eller avslå en begjæring om tvangslisens. Søksmål fra patenthaveren om vedtak etter paragrafen her, reises mot tvangslisenshaveren.

§ 52 første ledd nr. 1 skal lyde:

det er meddelt til tross for at vilkårene i §§ 1 til 2 ikke er oppfylt,

§ 56 første ledd skal lyde:

En patentsøker som påberoper seg søknaden overfor en annen før den er blitt tilgjengelig for enhver, er pliktig til på begjæring å gi vedkommende adgang til å gjøre seg kjent med dokumentene i søknadssaken. Omfatter søknaden *deponert biologisk materiale* som nevnt i § 8 a, skal vedkommende også ha rett til å få utlevert en prøve. Bestemmelsene i § 22 sjuende ledd tredje og fjerde punktum samt åttende og niende ledd får tilsvarende anvendelse.

§ 63 første ledd nr. 5 skal lyde:

søksmål angående tvangslisens, jf. §§ 50 og 50 a.

II

I lov 12. mars 1993 nr. 32 om planteforedlerrett skal § 28 lyde:

Unnlater sortseieren å sørge for at formeringsmateriale av den beskyttede sorten blir utbudt for salg, eller på annen måte tilbudt, på rimelige vilkår og i det omfang som er nødvendig av hensyn til den nasjonale matforsyningen eller andre viktige allmenne interesser, kan den som vil utnytte sorten ved søksmål få tvangslisens til det såfremt det ikke foreligger rimelig grunn for unnlåtelsen.

En patenthaver som ikke kan utnytte oppfinnelsen uten å krenke en eldre planteforedlerrett, kan mot passende vederlag få tvangslisens til å utnytte den beskyttede plantesorten. Tvangslisens meddeles bare hvis patenthaveren godtgjør at oppfinnelsen utgjør et viktig teknisk fremskritt av vesentlig økonomisk betydning i forhold til plantesorten.

Hvis en sortseier har fått tvangslisens til å utnytte en patentert oppfinnelse etter patentloven § 46 a første ledd, har patenthaveren krav på tvangslisens til å utnytte den beskyttede plantesorten på rimelige vilkår.

Patentloven §§ 49 til 50 a gjelder tilsvarende for tvangslisens etter paragrafen her. Retten eller Konkurransetilsynet kan pålegge sortseieren å utlevere nødvendig formeringsmateriale av sorten til tvangslisenshaveren.

III

Ikraftsettings- og overgangsbestemmelser

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Bestemmelsen i patentloven § 24 annet ledd gjelder bare for patenter som meddeles etter at loven trådte i kraft. Bestemmelsene i patentloven §§ 8b og 8c gjelder bare for patentsøknader som er innlevert etter at loven trådte i kraft. Øvrige bestemmelser i loven her gjelder også for oppfinnelser som er patentert eller søkt patentert før dette tidspunktet.

Presidenten: SV og Senterpartiet har varslet at de ønsker å gå imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes med 58 mot 15 stemmer. (Voteringsutskrift kl. 19.32.52)

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet. Presidenten antar her at SV, Senterpartiet og Kystpartiet ønsker å stemme imot. – Det nikkes.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes med 57 mot 15 stemmer. (Voteringsutskrift kl. 19.33.24)

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

S a k n r . 4

Referat

1. (20) Lagtingets presidentskap melder at Lagtinget har antatt Odelstingets vedtak til

1. lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven) (Besl. O. nr. 1 (2003-2004))
2. lov om endring i lov 22. juni 1990 nr. 36 om Statens petroleumsfond (Besl. O. nr. 2 (2003-2004))
3. lov om endringer i folketrygdloven (refusjon for svangerskapskontroll utført av jordmor i privat praksis) (Besl. O. nr. 3 (2003-2004))
4. lov om endringer i spesialisthelsetjenesteloven m.m. (Finansieringsansvar for syketransport og reiseutgifter for helsepersonell) (Besl. O. nr. 4 (2003-2004))
5. lov om endringer i lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (Besl. O. nr. 5 (2003-2004))
6. lov om endring i lov 20. desember 2002 nr. 88 om endringer i lov 30. august 1991 nr. 71 om statsforetak mv. (Besl. O. nr. 6 (2003-2004))
7. lov om statleg varekrigsforsikring (Besl. O. nr. 7 (2003-2004))
8. lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv. (Besl. O. nr. 8 (2003-2004))
9. lov om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen (Besl. O. nr. 9 (2003-2004))
– og at lovvedtakene er sendt Kongen.
Enst.: Vedlegges protokollen.
2. (21) Lov om endringer i lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr (Ot.prp. nr. 19 (2003-2004))
Enst.: Sendes justiskomiteen.
3. (22) Lov om endringer i lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (domstolsbehandling av tap av retten til å føre motorvogn ved persontransport mot vederlag (Ot.prp. nr. 17 (2003-2004))
Enst.: Sendes samferdselskomiteen.
4. (23) Lov om endring i lov 27. februar 1930 nr. 3 om Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Maud Land m.m. (Ot.prp. nr. 18 (2003-2004))
Enst.: Sendes utenrikskomiteen.

Møtet hevet kl. 19.35.
